

Natur & miljø

NATUR & MILJØ / 3-2011
ET MAGASIN FRA NORGES NATURVERNFORBUND

FOTO: FRODE KROGLUND

- [Ål i fillebiter](#) side 19-21
- [Samling i Bonn](#) side 8-9
- [Miljøgiftmysteriet](#) side 30

Vi har sjekket alle landets kommuner:

HVA GJØR DIN KOMMUNE FOR MILJØET?

Toyota Hybrid. Det beste fra to ver

Auris HSD

Toyotas fullhybrider kombinerer to motorer, en bensin og en elektrisk. Det minimerer både utslipp og lokal forurensning gjennom rekordlavt CO₂- og NO_x utslipp. For ikke å snakke om lommeboka: Grunnet lavere avgifter er både Prius og Auris HSD rimelige og svært velutstyrte biler med blant annet trinnløst automatgir som standard og et drivstofforbruk fra 0,38 l/mil. Så mens andre fortsatt snakker

om hybrid, fortsetter vi produksjon og utvikling av HSD-teknologien på 14. året med over 3 millioner solgte biler. Neste år lanserer vi i tillegg to helt nye fullhybrid-modeller, syvseteren Prius+ og Yaris HSD. Velkommen til en renere prøvekjøring og en smakebit på bekymringsfritt bilhold.

rdener gjør din litt bedre.

© 2011 TOYOTA MOTOR CORP.

Yaris HSD

Kommer i 2012

Prius+ 7-seter

Kommer i 2012

Prius

89_g

CO₂ pr km

LAVT UTSLIPP

136_{hk}

HØY YTELSE

0.38_l

pr mil

TOYOTA AURIS HSD

0.39_l

pr mil

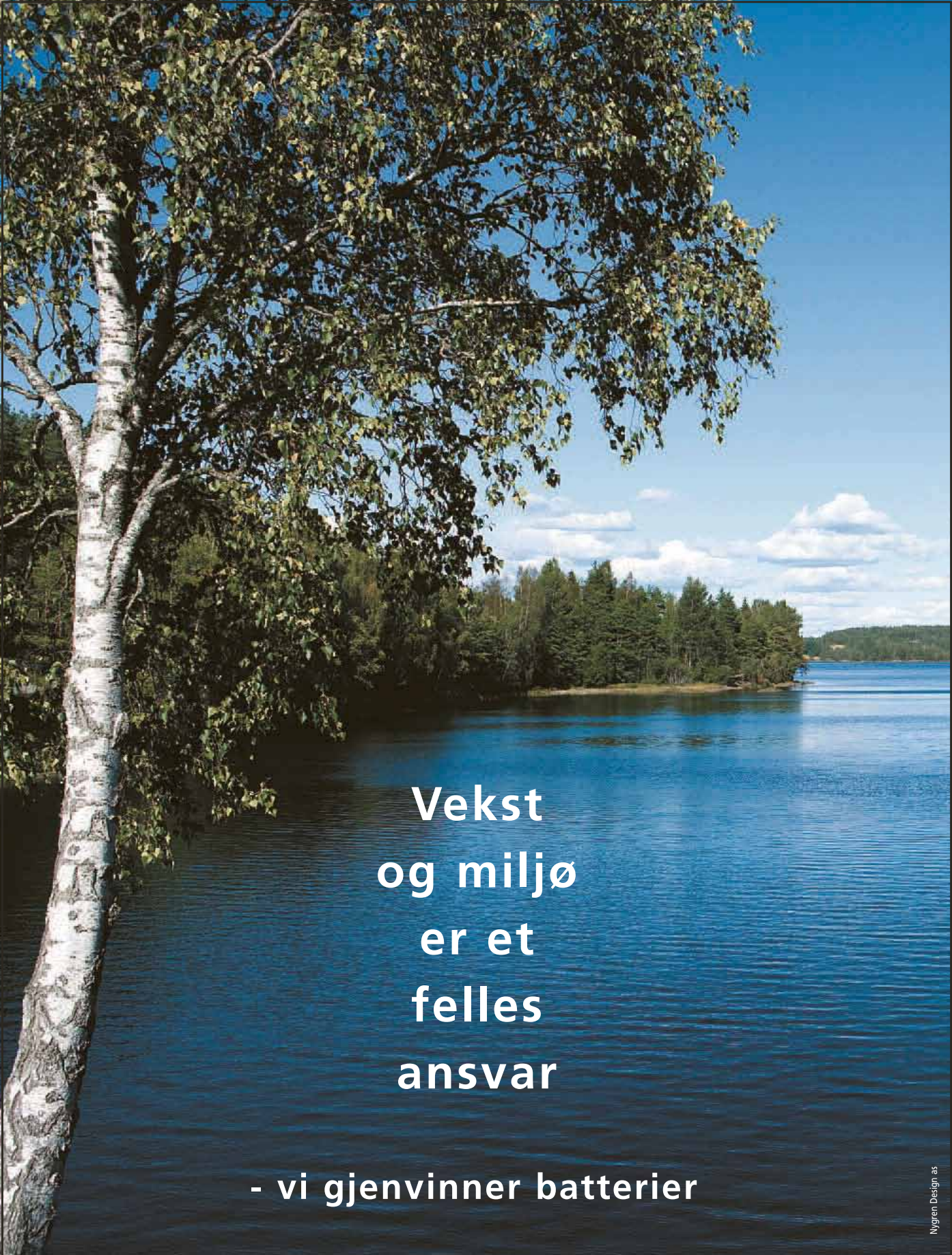
TOYOTA PRIUS

RESERVULLENER
ENERGI

g/km, fra 0,006 g/km. Prius: fra 0,39 l/mil, fra 89 g/km, fra 0,005 g/km. Avbildet modeller kan ha ekstrautstyr. Med forbehold om trykkfeil.

Today
Tomorrow
Toyota

Vekst
og miljø
er et
felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR®

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

Utgever av Natur & miljø:

Norges Naturvernforbund
Grensen 9b, 0159 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10
E-post: redaksjonen@naturvern.no
Telefaks: 23 10 96 11
Bankgiro: 7874 0556028

Redaktør:
Kristian Skjellum Aas
ka@naturvern.no

Journalist:
Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvern.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Lay-out: Ketill Berger, Film & Form
Designmal: Gazette
Trykk: Ecoprint

Abonnement:

Institusjoner: kr. 700,-
Enkeltpersoner: kr. 360,-
Bestilles hos
medreg@naturvern.no
eller www.nogm.no

Naturvernforbundet innestår ikke
for miljøvennligheten til de bedrifter,
tjenester eller produkter som det
annonseres for i Natur & miljø.

INNHold: NR 3/11

”Vi er ikke utstyrt til å håndtere overflod. Naturen har bare lært oss til å håndtere knapphet. Mennesket har alltid hatt knapphet. Derfor hamstrer vi og samler med oss langt mer enn vi kan bruke.”

Sosialantropologi-professor Thomas Hylland Eriksen har tenkt om søppel. Side 16-17

PCB i ny maling side 6-7

Klima: Bonn gass side 8-9

Mat i søpla side 12-13

Ålekapp i kraftverk side 19-21

Sprøyt med hodet side 24-25

Mysteriet om giften i fjorden side 30

FASTE SIDER

I korthet / side 15, 18

Fotokonkurranse / side 22-23

Nytt fra Naturvernforbundet / side 31-33

Miljøagentene / side 36-37

Sjekk din kommune side 10-13

Vi har laget miljøprofiler for alle landets kommuner. Hva bør du kreve av dine lokalpolitikere før valget i høst? Og hva er landets beste miljøkommune?

FOTO: BØRGE SANDNES/SCANSTOCKPHOTO.COM

Forside: Søppel i naturen.

Foto: Tore Wuttudal/Samfoto

Neste Natur & miljø kommer i september 2011.

LEDER

Klimaskeptikernes medhjelpere

Folks skepsis til teorien om menneskeskapte klimaendringer øker raskere enn utslippene i Norge. Enkelte politikere og medier nører opp under dette, bevisst eller ubevisst, og ender opp med å gi et totalt forvrengt bilde av hva vi vet, og ikke vet, om klimaendringene.

Ett eksempel på at det bærer galt av sted, kan studeres i Flytogets magasin «Go to Gate». I artikkelen «Solkonogene» har skribent Steinar Helgesen bestrebet seg på å gi en «balansert» fremstilling av klimaendringer, og ender opp med å gi akkurat like mye plass til de som fornektet menneskeskapte klimaendringer, som de som støtter teorien. Solinnstråling vies mye plass, enda det gang på gang er motbevist at variasjoner i solinnstråling kan gi slike drastiske utslag på klimaet som vi har sett de siste 30 år. Det påstås også at oppvarmingen nå har stoppet opp, mens den globale middeltemperaturen er på rak vei oppover. I Sør-Norge, og noen få andre steder, har det blitt kaldere de siste vintrene. Men du trenger ikke dra lenger enn til Nord-Norge for å finne rekordvarme vintre. Arktis opplever uhørt høye vinter-temperaturer, og polisen ligger hvert år nær rekordlav nivå.

Teorien om menneskeskapte klimaendringer er bare en

teori. Den er ikke 100 prosent bevist. Observasjoner viser imidlertid at det ikke er tvil om at hovedteorien er riktig. Flere undersøkelser blant klimaforskere (Doran 2009, Anderegg 2010) viser at rundt 97 prosent av forskere som arbeider aktivt med klima, støtter teorien. Mellom 1993 og 2003 ble det, ifølge en rapport fra 2004 (Oreskes), ikke produsert en eneste fagfelleverdert rapport som ikke godtok teorien. Så diskuterer forskerne så fillene fyker om hvor fort, hvor mye, regionale forskjeller og mange andre ting. Men det er ikke det samme som å fornekte at endringene eksisterer.

Dermed blir forsøk på en «balansert» fremstilling, slik Flytogets magasin forsøker, relativt lattervekkende. Det blir som om en artikkel som omhandler gravitasjon aktivt må oppsøke miljøer som fornektet gravitasjon. For teorien om gravitasjon er også bare en teori, som aldri er bevist fullt ut, annet enn ved observasjon.

Er det tilfeldig at det er magasinet til Flytoget, som lever av å frakte passasjerer til vår mest klimaødeleggende transportform, som publiserer slike artikler? Eller forsøker de å gi kundene sine bedre samvittighet når de skal ut og fly?

Kristian S. Aas / Redaktør

BEKYMRET OVER PCB

Miljøgiften PCB ble forbudt i 1980. Men nylig ble det avdekket PCB i maling som produseres i dag. Giften finnes i fargepigmenter som importeres til Norge fra Finland.

Tekst: KRISTIAN S. AASKA@naturvern.no

– Det er PCB i ny maling i Norge. En sjekk hos Jotun og flere andre malingsprodusenter har avdekket dette. Azo-pigmenter, som brukes som fargestoff, inneholder opp til 2 milligram PCB per kilo. Dette er langt mindre enn verdiene var i maling fra før forbudet, men viser at vi ikke klarer å bli kvitt giften. Det gjør meg bekymret, sa seniorforsker Rolf Tore Ottesen ved Norges geologiske undersøkelser (NGU) på et seminar i Ålesund nylig, arrangert av Forum for miljø og helse.

– MÅ TREKKES TILBAKE

All ny bruk av PCB ble forbudt i Norge så langt tilbake som i 1980. Siden da har det pågått oppryddingsarbeid for å få kontroll over de mengdene med PCB som har blitt brukt i blant annet isolerglassruter, elektriske komponenter, maling, betong og fugemasse.

– Hvis disse målingene stemmer, er det ingen tvil. Da må all maling med slike fargestoffer trekkes tilbake fra handelen og behandles på en forsvarlig måte. Dette er et stoff vi ikke ønsker spredt på husvegger, møbler og andre malte flater over hele Norge, sier miljøgiftkonsulent Per-Erik Schulze i Naturvernforbundet.

OGSÅ I TEKSTILER?

Azo-pigmenter benyttes også som fargestoff i tekstilindustrien. Ottesen har lyst til å følge opp undersøkelsene sine om maling med en undersøkelse av klær, for å finne ut om miljøgiften også spres gjennom disse.

– Dette er et produkt som har vært forbudt i over 30 år, og som nå dukker

FAKTA:

PCB

- PCB er regnet som en av de verste miljøgiftene.
- Kan svekke immunforsvaret, læringsevnen og nervesystemet, og kan gi leverkreft.
- Kroniske giftvirkninger både for landlevende og vannlevende organismer.
- Svært tungt nedbrytbart, høy fettløselighet, akkumuleres i næringskjeden.

ECE-POPS-protokollen

- En av 8 miljøprotokoller under FNs økonomiske kommisjon for Europa
- Vedtatt i 1998, forbyr bruk av ny PCB og setter retningslinjer for opprydding av gammel forurensning

Stockholmskonvensjonen

- FN-avtale vedtatt i 2001, trådte i kraft i 2004.
- – Skal redusere eller fjerne bruk av persisterende organiske forbindelser, som PCB, i industri og jordbruk.

opp igjen. Det må stoppes, sa Ottesen på seminaret.

Ottesen har tatt kontakt med tre norske malingsprodusenter for å sjekke om disse bruker azo-pigmenter fra den angjeldende fabrikken i Finland. Før seminaret i Ålesund var det imidlertid bare en produsent som hadde svart, Jotun.

– Vi kan spore svært små mengder PCB i dekkfarger. Verdiene er marginale, og under alle grenser. Dette er ikke noe vi fokuserer mye på, svarte kommunikasjonssjef Celin Huseby i Jotun på spørsmål om hun visste noe om den nye PCB-oppdagelsen.

Jotun har lovt å sende mer dokumentasjon til Natur & miljø, men dette var ikke mottatt når bladet gikk i trykken.

DYR OPPRYDNING

PCB er også forbudt internasjonalt gjennom ECE-POPs-protokollen og Stockholmskonvensjonen. Store summer har blitt brukt for å rydde opp i tidligere tiders forurensning av PCB. Opprydding i sedimenter i havner, sanering av byggeavfall, håndtering av isolerglassruter, innsamling av spesialavfall og bytting av kondensatorer og strømgjennomførere er blant tiltakene som har vært gjennomført. Grensen for når PCB-holdig avfall

B-FUNN

Miljøgiften PCB er funnet i fargepigmenter i maling som produseres i dag. Gul farge inneholder mest PCB, ifølge Rolf Tore Ottesen ved NGU.

regnes som farlig, er på 50 milligram PCB per kilo avfall. Konsentrasjonene i ny maling er langt under dette, men siden PCB er et svært tungt nedbrytbart stoff vil enhver ny bruk gi et bidrag til økt forurensning.

Natur & miljø har forsøkt å få en kommentar fra Klima- og forurensningsdirektoratet på denne saken. De er ansvarlige for produktregelverket. Dessverre rakk vi ikke å få deres synspunkt på saken før magasinet gikk i trykken.

I KORTHET

8 prioriterte og 5 utvalgte

Åtte arter og fem naturtyper ble i forrige måned historiske. De er de første som nå får særlig beskyttelse i tråd med den nye naturmangfoldloven.

Fugleartene dverggås og svart-halespove, insektene elvesandjeger, eremitt og klippeblåvinge og plantene dragehode, honningblom og rød skogfrue er valgt ut som prioriterte arter.

– Den nye statusen skal sikre at disse artene blir tatt vare på for framtida. Hver prioritert art får sin skreddersydde forskrift som skal bidra til det, sier seksjonssjef Jon Barikmo i Direktoratet for naturforvaltning (DN).

Prioritert art: Dverggås.

FOTO: BS THURNER HOF, WIKIMEDIA COMMONS

Følgende fem er blitt utvalgte naturtyper: slåttemark, slåttemyr, kalksjøer, kalklindeskog og hule eiker, med unntak for hule eiker i produktiv skog.

1 av 2 naturtyper truet

Norges første rødliste for naturtyper viser at 40 av 80 naturtyper er truet.

To naturtyper er regnet som kritisk truet i Norge. Det gjelder jordpyramide, som bare er kjent fra én lokalitet, Kvitskriuprestin i Sel kommune, og slåttemyrkant, som er kraftig redusert de siste 50 årene. Listen inneholder 15 sterkt truede naturty-

per og 23 sårbare. De resterende naturtypene på rødlisten er plassert i kategoriene nær truet og datamangel.

– Den nye rødlista for naturtyper, som for øvrig er en av verdens første, vil bli et meget nyttig verktøy for oss i arbeidet med å ta vare på truet natur, sier seniorrådgiver Terje Klock i Direktoratet for naturforvaltning.

Nedgang i gaupebestanden

Ferske tall viser at det blir færre gauper i Norge.

Det ble i år registrert mellom 70 og 74 familiegupper i Norge. Tilsvarende tall for 2009 var 92, mens det i fjor var 80. Bestandsmålet for gaupe i Norge er 65 årlige familiegupper.

Det er imidlertid verdt å merke seg at årets telling er gjort før årets kvotejakt,

FOTO: TORBEIN RØNNING, CREATIVE COMMONS

da 137 gauper av en bestand på mellom 441 og 470 ble felt. Det er dermed svært sannsynlig at nedgangen fortsetter.

Tre nedsmeltede reaktorer i Japan

I media ble det fremstilt som en kamp for å unngå nedsmelting. Nå viser det seg at de tre mest utsatte reaktorene ved kraftverket Fukushima i Japan smeltet ned allerede tidlig etter tsunamien i mars. Det opplyste selskapet Tepco i slutten

av mai. Dette øker alvorlighetsgraden og risikoen for større utslipp fra anlegget, som ble totalskadet i tsunamikatastrofen. Etter tsunamien har Japan varslet større satsing på fornybar energi.

SAMLING I BONN

Det er stor uenighet om hvordan klimaavtalen fra toppmøtet i Cancun i Mexico skal fortolkes. Nå håper Norges nye sjefforhandler Henrik Harboe å spille en positiv rolle når forhandlingene starter igjen i Bonn i juni.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvern.no

Han har vært leder i Bankseksjonen i Utenriksdepartementet, jobbet i Norad, vært konsulent i Econ og har vært i Afrika for FN. Nå skal Henrik Harboe forhandle for Norge i de internasjonale klimaforhandlingene.

– Det var en jobb jeg gjerne ville ha. Klimaproblemet er ett av, om ikke det, største problemet verden står overfor. Jeg synes det virker veldig spennende å jobbe mot et stort, konkret og viktig mål, sier Harboe.

RETT I ILDEN

Han hopper rett i det, og leder den norske forhandlingsdelegasjonen i forhandlingene i Bonn i juni, etter bare to uker i jobben.

– Men jeg kjenner FN-systemet, og har hatt en del å gjøre med den norske skog-

– Klimaproblemet er ett av, om ikke det, største problemet verden står overfor sier Henrik Harboe. Han er Norges nye sjefforhandler i klimaforhandlingene som starter igjen i Bonn i juni.

satsingen. Jeg får brukt mye av kompetansen jeg har, både innen utviklingsspørsmål og overfor FNs utviklingsbanker, som spiller en avgjørende rolle når det gjelder finansiering av klimatiltak, sier Harboe.

EN UKE OM DAGSORDEN

Årets klimaforhandlinger startet i Bangkok i april. Der brukte delegatene hele uka på å diskutere dagsorden for forhandlingene. Flere timer på overtid kunne gruppeleder Dan Reifsnnyder, som

leder forhandlingene om en ny, internasjonal klimaavtale som skal forsøke å omfatte alle land, fornøyd vedta en dagsorden.

– Uenigheten var ikke om dagsorden for dette møtet, slik det har blitt fremstilt flere steder. Dette var en diskusjon om hva som skal være rammene for diskusjonene frem mot toppmøtet i Durban i desember. Vi har oppnådd økt forståelse, og denne må brukes til å forsere arbeidet resten av året, sa FNs klimasjef Christi-

FAKTA:

FNs klimaforhandlinger:

- 2007: I forhandlingene på Bali, Indonesia ble det vedtatt et veikart for forhandlinger, som skulle lede ut i en ny avtale i København i 2009.
- 2008: Forhandlingene i Poznan, Polen gir signaler om at uenigheten om hvordan en ny avtale skal se ut, er økende.
- 2009: Formøtet før København-forhandlingene i Barcelona, Spania ender i sirkus når hverken i-land eller

- u-land vil fire på noen av kravene, og u-landsgruppen G77 bryter forhandlingene. I København fører mistillit til prosessen og den danske forhandlingsledelsen til sammenbrudd i forhandlingene. En uoffisiell avtale blir vedtatt etter intense diskusjoner på statsledernivå, med blant annet USAs president Barack Obama.
- 2010: Pessimismen rår frem mot forhandlingene i Cancun i Mexico,

- men på møtet får man vedtatt en avtale som sikrer etableringen av et grønt fond, forankring av skogarbeidet, fortsatte forhandlinger, kontroll av utslipp og en løsning for at land frivillig kan påta seg utslippskutt som godkjennes av FN.
- 2011: Forhandlingsmøte i Bonn, Tyskland, i juni.
- Klimatoppmøte i Durban, Sør-Afrika, i november/desember.

ana Figueres i en kommentar til resultatet i Bangkok.

Figueres ble irritert når journalister antydte at delegatene ikke var ivrige nok på å finne løsninger.

– Hvor mange av dere var her klokken ett i natt? Delegatene var her. Jeg var her. Det viser dedikasjonen til partene i disse forhandlingene, sa Figueres.

AVTALE IKKE RETT RUNDT HJØRNET

Harboe har imidlertid større mål enn å få vedtatt en dagsorden. Han ønsker en juridisk bindende, verdensomspennende avtale.

– Men en slik avtale er ikke rett rundt hjørnet. Vi ønsker å ta vare på innholdet fra Kyoto-avtalen, og finne en ny form på dette i en ny avtale som omfatter alle. Avtalen fra Cancun er fundamentet som vi må bygge på, men er ikke i seg selv nok, sier Harboe.

Storbritannia meldte nylig at de vil øke sitt klimamål til å kutte halvparten av sine 1990-utslipp innen 2025. Harboe sier at Stortinget er de som må ta stilling til det norske utslippsmålet.

– Det skal komme en stortingsmelding om klima til høsten, der høyning av målet vil bli diskutert. Det er viktig at både i-land og u-land setter tall på papiret etter Cancun, men spesielt flere store u-land er tilbakeholdne med dette. Fra i-land er det heller ikke mye gode nyheter bortsett fra Storbritannia, sier Harboe.

BREDT FAGLIG FUNDAMENT

Skepsisen til menneskeskapte klimaendringer, som er økende i Norge, parerer Harboe enkelt.

– Debatt og kritikk kan være sunt. Det styrker troverdigheten til FNs klimapanel at det ikke har blitt funnet flere feil enn det har. Jeg kan ikke tenke meg noen andre internasjonale prosesser som har et så bredt faglig fundament som klimaprosessen. Klimapanelet er en veldig styrke for prosessen, der det bare er naturlig og fint at faglige uenigheter og ulike perspektiver får komme frem, sier Harboe.

Han innrømmer at møtet i Bangkok ikke var den ideelle oppvarmingen til å ta over jobben som sjefsforhandler.

– Vi ser for oss at det fortsatt kan bli en del diskusjon om prosedyre og agenda, men håper vi kommer inn på et mer konstruktivt spor så snart som mulig. For målet er å få til en internasjonal avtale der alle bidrar, sier Harboe.

– Politikken avgjør energien

78 prosent av verdens energibehov kan komme fra fornybare kilder i 2050. Det viser en ny rapport fra FNs klimapanel. Begrensningen ligger ikke i teknikken, men i politikken, mener panelet.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvern.no

Den 900 sider store rapporten gjennomgår 164 ulike scenarier for å dreie verdens energibruk i fornybar retning. Rapporten ble lagt frem på klimapanelets samling i Abu Dhabi i mai, der politiske delegasjoner forhandlet frem en oppsummering for beslutningstakere på basis av rapporten.

– Dessverre er denne oppsummeringen ganske tam, og matcher ikke kvaliteten til hovedrapporten i det hele tatt. Man må lese hele rapporten for å skjønne hvilket enestående arbeid FNs klimapanel har gjort, sier Stephan Singer, direktør for global energipolitikk i WWF.

Klimapanelets leder Rajendra Pachauri var tydelig stolt over rapporten da den ble presentert.

– Du vil neppe finne noe så omfattende, definitivt og grundig om fornybar energi som denne rapporten, sa Pachauri.

BESØKTE SOLHEIM

Pachauri møtte miljøvernminister Erik Solheim i slutten av mai, blant annet for å snakke om fornybar energi.

Tormod Schei, klimaansvarlig i Statkraft, har vært kapittelsjef for vannkraft, og var med på forhandlingene i Abu Dhabi. Til Teknisk Ukeblad (TU) sa Schei at det ble diskutert mellom 2000 og 3000 innspill fra delegasjonene, bare på vannkraftkapittelet.

– Noen vil endre ord som «betydelig», andre vil ha fjernet setninger. Vi har hatt intense diskusjoner om bioenergi, for eksempel. Brasil har vært veldig engasjerte. Forfatterne av rapporten kan sette ned foten hvis det ikke er vitenskapelig dekning for de politiske endringene. Spania er for eksempel veldig opptatt av hvordan klimaendringer kan påvirke den globale vannkraftsituasjonen. Da er det min jobb å håndtere dette så konklusjonene fortsatt har dekning i rapporten, sier Schei til TU.

– GODT NYTT

Naturvernforbundet mener rapporten er godt nytt for klimakampen.

– Vi har atter en gang fått bekreftet at potensialet er enormt. Nå trenger vi politiske tiltak som gjør at vi erstatter fossil energi med fornybar energi og reduserer klimautslippene. I Norge kan vi i løpet av få år få en fornybarandel på hele 78 prosent dersom vi setter fullt trykk på energieffektivisering og skånsom utbygging av fornybar energi, sier leder Lars Haltbrekken.

Oppsummeringen for beslutningstakere ble publisert 9. mai, mens den fulle rapporten ble offentliggjort 31. mai.

Leder for FNs klimapanel, Rajendra Pachauri, møtte miljøvernminister Erik Solheim til samtaler om fornybar energi i slutten av mai.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

DE BESTE OG VER MILJØKOMMUNER

FOTO: ZIUTOGRAFI/ISTOCKPHOTO.

I forbindelse med årets lokalvalg har vi laget en miljøprofil for alle norske kommuner. Gå inn på www.nogm.no og finn din kommune!

Nedbygging av sårbar natur. Tusenvis av kjøretillatelser i skog og mark. Klimagassutslipp, avfall og strømforbruk. Lurer du på hvordan forholdene er der du bor? Vi har laget miljøprofil for alle norske kommuner.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvern.no

I forkant av høstens lokalvalg har vi satt kommunene under lupen og hentet ut noen nøkkeltall for hvordan norske kommuner behandler natur og miljø. Her er noen av våre funn:

- 3 av 4 som søker om dispensasjon til nybygg i strandsonen og andre sårbare områder med byggeforbud får ja av sin kommune. Fra 2005 til 2010 ble det gitt 15 121 slike dispensasjoner.
- Det gis årlig 11 000 dispensasjoner til motorferdsel i utmark. På landsbasis ble 95 prosent av søknadene innvilget (2008-2010).
- Norske kommuner brukte gjennom-

snittlig 189 kroner per innbygger på naturforvaltning og friluftsliv (2010).

- 241 kommuner manglet vedtatt plan for biologisk mangfold (2010).

– MANGLER KOMPETANSE

Biologiprofessor Dag Hessen ved Universitetet i Oslo mener at måten kommunene forvalter sine naturområder på er en betydelig trussel mot truede arter og økosystemer.

– Dels understreker dette svake naturforvaltningstradisjoner på lokalt nivå, og hvor uheldig det kan være å overlate forvaltningsansvaret til kommuner som hver-

RSTE NE

ken har kompetanse eller langsiktighet til å forvalte areal til naturens og fremtidige menneskers beste, sier Hessen.

HER ER FLERE NØKKELTALL FRA VÅR UNDERSØKELSE:

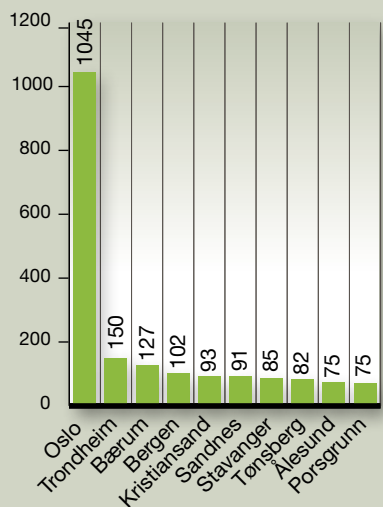
- 216 kommuner manglet vedtatt plan for klimagassutslipp (2010).
- 25 kommuner slipper ut mer enn 20 tonn CO₂, og 28 kommuner slipper ut mindre enn 3 tonn CO₂ per innbygger (2009).
- Fra 2005 til 2009 økte strømforbruket i norske boliger med 247 kilowattimer per innbygger i snitt.
- 142 kommuner har mellom 0 og 2 kilometer kommunal gang- og sykkelvei mens 24 kommuner har mer enn 50 kilometer. Gjennomsnittet var 15 kilometer. (2010)
- 78 kommuner gjenvinner mindre enn halvparten av husholdningsavfallet (snitt 2005-2010).
- 80 kommuner gjenvinner over 80 prosent av husholdningsavfallet (snitt 2005-2010).

– På forbruks-, avfalls- og klimasiden er mitt inntrykk at mange kommuner er gode, og enkelte er virkelig foregangskommuner som viser at klimakampen også kan starte på «grasrotplan», sier Hessen.

NOEN GODE OG NOEN DÅRLIGE

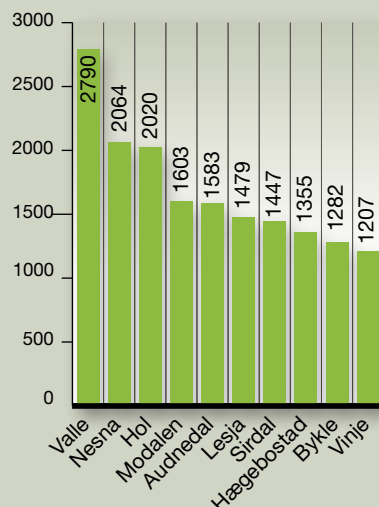
Av kommunene som kom best ut i vår oversikt finner vi Stavanger og Oslo blant de store, Randaberg og Rælingen blant de mellomstore og Vikna og Nesna blant de små. Ringerike og Ringsaker kom forholdsvis dårlig ut av de store. Det samme gjelder Sør-Varanger og Vindafjord blant de mellomstore og Tokke og Bygland blant de små. Det er imidlertid verdt å merke seg at også kommunene som kom best ut likevel representerer en betydelig belastning på natur og miljø. I tillegg finnes det en rekke områder der hver enkelt kommune kan ha gjort en god eller dårlig innsats, men som ikke er med i vår gjennomgang.

Kommuner med mest kommunale gang- og sykkelveier, innrapportert etter 2005 (km)

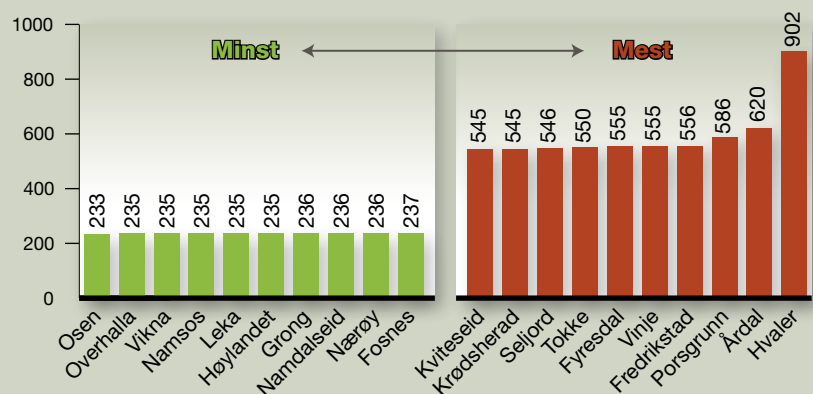
Kilde: KOSTRA/SSB

Kommuner med høyest utgifter til naturforvaltning og friluftsliv i 2010. (Kroner/innbygger)

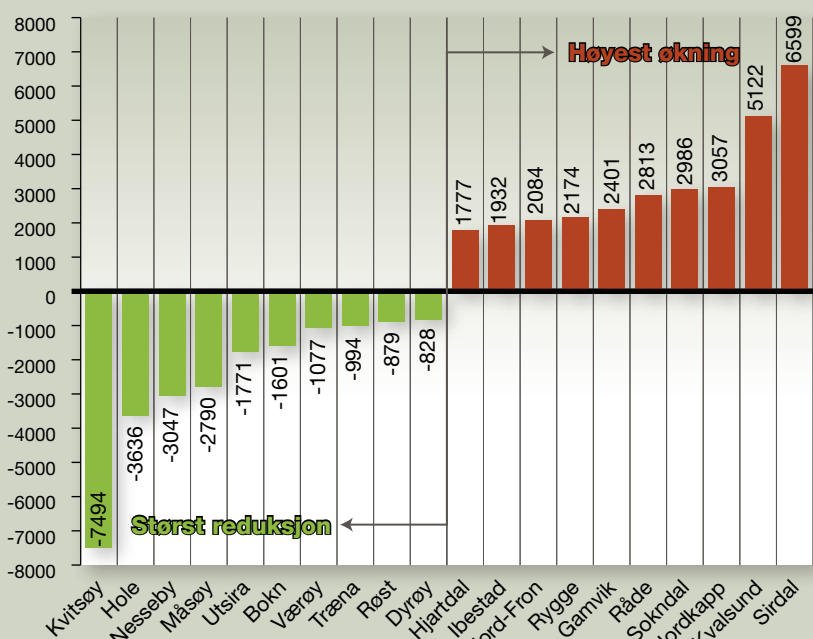
Kilde: KOSTRA/SSB

Kommuner med minst og mest husholdningsavfall årlig snitt 2005-2010 (kilo/innbygger per år)

Kilde: KOSTRA/SSB

Endring i strømforbruket fra 2005 til 2009 (kWh per innbygger)

Kilde: KOSTRA/SSB

Finn din kommune

Vi satt sammen en miljøprofil for alle norske kommuner. Gå inn på www.nogm.no og finn din kommune!

Natur & miljø har brukt kommunenes egne tall fra KOSTRA (Kommune Stat

Rapportering) i Statistisk sentralbyrå og samlet informasjon om husholdningsavfall, gjenvinning, klimautslipp, bygging i sårbar natur, dispensasjoner til motorferdsel i utmark, strømforbruk i boliger, gang- og

sykkelveier, satsning på naturforvaltning og friluftsliv og om det finnes planer for klima og biologisk mangfold. Dette gir ikke noen helhetlig miljørapport, men det tegner en enkel miljøprofil.

3 AV 4 FÅR BYGGE I SÅRBAR NATUR

Norske kommuner sier ja til 76 prosent av alle søknader om nybygg i strandsonen og andre sårbare områder med byggeforbud. Fra 2005-2010 ble det gitt grønt lyst til 15 121 nybygg.

Halvparten av landets naturtyper og 2400 arter er utrydningstruet, og den største trusselen mot naturmangfoldet er arealbruk. I 100-metersbeltet ved sjø, langs vassdrag og i såkalte LNF-områder er det byggeforbud eller restriksjoner av hensyn til landbruk, natur og til friluftsliv. Likevel sier norske kommuner ja nybygg over en lav sko.

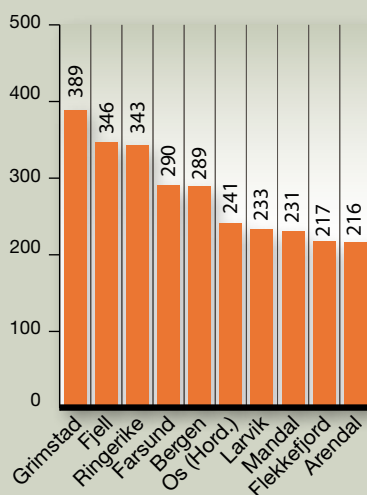
15 121 FIKK JA

I perioden fra 2005-2010 ble det sendt cirka 20 000 søknader om nybygg i slike områder. I 15 121 av dem ble det gitt dispensasjon. Det betyr at 76 prosent, eller tre av fire søknader, ble innvilget, byggeforbudet til tross.

Hvis vi bare ser på nybygg i 100-metersbeltet, hvor forbudet skal være særlig strengt, ble syv av ti søknader innvilget fra 2005-2010. I denne perioden ble nesten tusen dispensasjoner gitt

Nybygg i områder med byggeforbud 2005-2010

Kommuner med høyest antall dispensasjoner til nybygg i områder med byggeforbud (100m beltet sjø/LNF/ved ferskvann)

Kilde: KOSTRA/SSB

til nybygg i strandsonen, hvert år.

– Dette viser at vi har et system som stimulerer til dispensasjoner. Kommunene tjener penger på nedbygging av natur. Regjeringen burde snu på det og heller vurdere å kutte i overføringene til kommuner som ikke ivaretar de sårbare naturområdene sine, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

GRIMSTAD, FJELL OG RINGERIKE

Grimstad i Aust-Agder, Fjell i Hordaland og Ringerike i Buskerud setter norgesrekord i antall nybygg i områder med byggeforbud. I Grimstad ble det innvilget 389 søknader i perioden fra 2005-2010. Fjell sa ja til 346 og Ringerike 343. Ringerike innvilget hele 98 prosent av søknadene. Tallene er hentet fra KOSTRA (Kommune Stat Rapportering) i Statistisk sentralbyrå, hvor kommunene selv har rapportert inn sin aktivitet. Vi tar forbehold om at kommunene har oppgitt riktige tall.

– UNNTAKET BLIR REGELEN

Biologiprofessor Dag Hessen ved Universitetet i Oslo sier at tallene bekrefter det han har sett oftere, at dispensasjoner ofte er regelen enn unntaket på kommunalt nivå.

– Denne praksisen uthuler fullstendig de lover og forskrifter som er ment for å ivareta natur og mangfold, sier Hessen.

I plan- og bygningsloven er det et generelt byggeforbud langs sjøen, innsjøer og vassdrag i Norge. Byggeforbudet er særlig strengt i 100-metersbeltet. I LNF-områder er det ikke tillatt med annen utbygging enn det som har direkte tilknytning til landbruk og stedbunden næring. Oppføring av hytter er ikke tillatt i slike områder.

95 AV 100 FÅR KJØRE I UTMARK

Det er forbudt å kjøre i skog og mark, likevel gir norske kommuner årlig mer enn 11 000 dispensasjoner. 95 prosent av dem som søker får grønt lys. Mange av kjøretillatelsene kan være ulovlige.

Kautokeino 2033, Tana 1899, Karasjok 1466. Det er antall dispensasjoner til utmarkskjøring med snøskuter og firehjuling i de tre kommunene fra 2008-2010. Nå er barmarkskjøringen i gang, og tusenvis av firehjulinger vil også denne sommeren sette spor det vil ta naturen lang tid å slette.

REKORD I UTMARKSKJØRING

Kautokeino, Tana og Karasjok er ikke alene om å motorisere norsk natur. Vi har hentet ut tall som viser at 330 kommuner har gitt dispensasjoner fra kjøreforbudet i skog og mark. I perioden fra 2008-2010 ble gitt 33 377 dispensasjoner, eller cirka 11 000 i året. Og det er ikke bare i Nord-Norge at kjøretillatelsene sitter løst. Nore og Uvdal i Buskerud ga 620 dispensasjoner fra 2008-2010, Lierne i Nord-Trøndelag ga 591, Rendalen i Hedmark ga 563, mens Vinje i Telemark ga 420. For tall for din kommune, gå inn på www.nogm.no.

BÆRPLUKKERE FÅR KJØRE

Svært få får avslag. I perioden 2008-2010 fikk hele 95 prosent av dem som søkte dispensasjon. Motorferdselloven åpner for dispensasjoner til næringsvirksomhet og nyttetransport, men all fritidskjøring er forbudt. Mange kommuner gir kjøretillatelser til privat bærplukking, jakt og fiske. Det er klare lovbrudd, ifølge Fylkesmannen i Finnmark.

Fylkesmannen har brukt mye tid og krefter på å instruere gjenstridige kom-

FOTO: ANITA FRØLAND/SCANSTOCKPHOTO

Kjøring med motorisert firehjuling, såkalt ATV, blir stadig mer vanlig. Her fra Finnskogen.

muner. Mange ulovlige dispensasjoner er opphevet, men nå gjøres det ikke så ofte lenger. Enkelte kommuner, særlig i indre Finnmark, fortsetter sin lovstridige praksis likevel.

– SOM SLAG I LUFTEN

– Det blir som slag i luften. I noen kommuner er det ikke vilje til å etterleve lovverket, sier seksjonssjef Ørjan Werner Jenssen i Fylkesmannens miljøvernavdeling i Finnmark.

Ordfører Frank Martin Ingilæ i Tana kommune er blant dem Fylkesmannen ikke når frem til.

– I motorferdselloven er det lagt opp til et lokalt skjønn. Vi mener at vår praksis er i tråd med loven, sier han.

– Vi har åpnet ti dispensasjonstraseer der innbyggerne har fått inntil tre turer i året. Dette dreier seg ikke om tullingkjøring, men om en tradisjonell høsting av naturen, sier Ingilæ.

785 DISPENSASJONER I

I fjor ble det gitt 785 dispensasjoner til barmarkskjøring og kjøring med snøskuter i Kautokeino. Ingen kommuner ga flere.

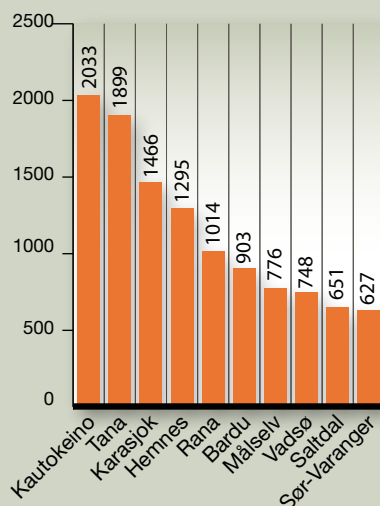
– Dette forteller at en stor del av befolkningen høster av utmarka, og at de gjør det i områder som er så langt fra vei at de trenger dispensasjon for å kjøre dit, sier Svein Lund, leder i Naturvernforbundet i Kautokeino.

Han mener at kommunen gir mange dispensasjoner for lettvin, uten at formålet med kjøringen og kjøretraseen er oppgitt i søknaden. Det gis dessuten for mange dispensasjoner i forbindelse med elgjakt, mener han.

– Det er stort sett ett prinsipp som følges. Kommer søkeren fra Kautokeino, gis det dispensasjon. Er vedkommende utenfra, blir det avslag, sier Lund. Han mener at motorferdselloven og forskriftene også kan gi feil utslag.

– I dag skal de som har næringsinntekt over 50 000 kroner få dispensasjon, mens de som ikke har det ikke skal få. Dette fører til et press på at alle som for eksempel driver med garnfiske må omsette fisken i penger. Turistnæringen derimot får kjøre, noe lokalbefolkningen opplever som urettferdig, sier Lund.

Kommuner med høyest antall dispensasjoner til motorferdsel i utmark i perioden 2008-2010.

Kilde: KOSTRA/SSB

REDDDET FRA SØPLA

Årets Sofieprisvinner Tristram Stuart dokumenterer galskapen i verdens matsystem – og gjør noe med det.

KOMMENTAR:

MARTE ROSTVÅG ULLTVEIT-MOE

Det er forbausende enkelt. Vi spaserer rundt bygningen, finner søppelkassene og åpner lokket.

– Vil du ha druer? spør Sunniva Vetland og smiler. – Eller bananer? Eller paprika, klementiner, poteter, løk eller lime?

Jeg har blitt med aktivisten Vetland (21) på «dumpster-diving»: søppelkassetur til matbutikkene i Kristiansand.

– Jeg finner alltid masse bananer og poteter, forteller Vetland mens hun lempet ut frukt. – Hvis de får den minste lille flekk så vil ingen kjøpe dem til full pris, og da velger butikkene bare å kaste det.

EGG, MAIS, ROASTBIFF OG RIS

Så åpner Vetland dunken som er til restavfall. Øverst ligger en kartong med 11 egg. – De har sikkert knust et egg, og da kaster de bare resten av kartongen, forklarer den erfarne mataktivist. Så plukker hun opp hermetisk mais, sopp og bønneskudd. En sekk full med økologisk pasta som har gått ut på dato. Men pasta kan fint kokes selv om datoen er overskredet. Økologisk ris, kilovis med frokostblanding, og en pent sammenknyttet pose med rundstykker.

Den neste butikken vi besøker har ryddet i kjøttdisken. I containeren deres finner vi en kartong med kjøttvarer. Kalkun, skinkebiff og indrefilet som går ut på dato om to dager. Og en diger roastbeef på 1,7 kilo som heller ikke er «utgått».

MATKASTING STORT PROBLEM

Den britiske aktivisten Tristram Stuart har dokumentert omfanget av matkasting i verden (se faktaboks). Slike beregninger er selvsagt ikke 100 prosent nøyaktige – ingen virksomheter liker å offentliggjøre

FOTO: MARTE ROSTVÅG ULLTVEIT-MOE

Søppelkassene bugner av spiselig mat.

omfanget av spiselig mat som går i søpla. For storkjøkken finnes det knapt data om matkasting. Det er også et omfattende svinn i landbruket – ofte forårsaket av supermarkedenes såkalte «kvalitetskrav». Skeive gulrøtter, epler som er for store, og poteter som er for små eller ruglete blir alle sortert vekk fra matkjeden.

Den systemiske sløsingen med spise-

Sofieprisvinner Tristram Stuart kjemper mot den omfattende kastingen av mat. Her i samtale med Jostein Gaarder under annonseringen av prisen i Oslo i april.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

lige matvarer er selvfølgelig et moralsk problem. Mais, hvete og ris er internasjonale handelsvarer – når de rike landene kjøper mer råvarer enn de greier å spise opp, stiger prisene på basismat for fattigfolk. Kampen mot matsløseri i den rike delen av verden handler altså om solidaritet. Det handler også om totalt unødvendige klimautslipp. Bare forestill deg mengden energi som er brukt på å produsere, transportere, prosessere og kjøle ned mat som ender i søpla.

I tillegg er matkastingen et viktig element i debatten om framtidens landbruk. Vi får stadig høre at vi «må» produsere mer mat i verden, og «må» ta i bruk større naturområder, flere sprøytemidler, større doser kunstgjødsel og nye typer genmodifiserte planter for å fø verdens befolkning. Dette er ikke sant. Matsløseriet er av et slikt omfang at det ikke er noe problem å mette de sultne med dagens landbruksproduksjon.

SOFIEPRIS FOR MATSØPPELAKTIVISME

Tristram Stuart har ikke bare skrevet bok. Han har invitert 5000 mennesker til gjestebud i London for å spise mat som ellers ville vært kastet («The feeding of the five thousand»). Han har invitert organisasjoner og journalister med på søppelkasseinspisering. Han har samarbeidet med avisa The Guardian lansert prosjektet «The food waste watchdog», hvor vanlige folk inviteres til å dele bilder av mat som er reddet fra søpla. Og han bistår organisasjoner, myndigheter og bedrifter som vil redusere matkasting. Den 15. juni får han tildelt årets Sofiepris for arbeidet sitt.

Kasting av spiselig mat har mange årsaker. Problemet kan reduseres på mange ulike måter, og både forbrukere, dagligvarebransje og Mattilsyn kan bidra. En god start kan være å lette på lokket til søppeldunken ved en matbutikk nær deg. Der finner du både ammunisjon mot påstanden om at verden «trenger» GMO og kunstgjødsel – og gratis middag. Ytre-fileten jeg fant i søpla til en Kiwibutikk er den møreste biffen jeg har spist i mitt liv.

FAKTA:

Globale fakta om kasting av mat

- Ti prosent av klimagassutslipp i den rike delen av verden stammer fra dyrking av mat som aldri blir spist.
- De nesten én milliard menneskene i dag som lider av alvorlig underernæring, kunne bli mette på mindre enn en tredel av den maten som kastes i USA og Europa.
- Kunstig vanning for å dyrke mat som kastes, vil være nok til å dekke husholdningsbehovet på 200 liter per dag for ni milliarder mennesker – det samme antallet mennesker som forventes å utgjøre jordens befolkning i 2050.
- Ti prosent av klimagassutslipp i den rike delen av verden stammer fra dyrking av mat som aldri blir spist.

Kilde: Tristram Stuart: Waste: Uncovering the Global Food Scandal (Penguin, 2009)

I KORTHET

FOTO: ISTOCK PHOTO

Lad telefonen med brøling

Her er en metode som norske hardrockere, operasangere og høyt-snakkende kan benytte seg av for å spare strøm: Forskere ved Sungkyunkwan-universitetet i Seoul i Sør-Korea har laget en mobiltelefon som lader seg

når den utsettes for høy lyd. Dessverre virker lade-metoden bare ved lyder over 100 decibel, og miljøeffekten forsvinner nok når man må ha med seg, eksempelvis, en motorsag for å få ladet telefonen. Det melder miljønettste-

det Grist.

Men hvis teknologien raffineres ytterligere, kan det hende vi opplever telefoner som lades opp igjen når vi brøler sint ut i lufta etter at batteriet har konket midt i en viktig samtale.

Vedtøk gruveregulering

Naustdal kommune i Sunnfjord har vedtatt en reguleringsplan som åpner for utvinning av mineralet rutil i Engebøfjellet (bildet). Lokale naturverngrupper har kjempet hardt og lenge mot planene, som innebærer at størstedelen av fjellet fjernes, og avfallsmassene dumpes i Førdefjorden.

– Vi er svært skuffet. Denne planen legger til rette for dumping av enorme

FOTO: KRISTIAN S. AAS

mengder avgangsmasse i en ren fjord. Vi burde ha kommet lenger i Norge, og ikke tillatt slike prosjekter, sier Mari Wintsents, nestleder i Natur og Ungdom.

SAS-skum ga PFOS-sjokk

I september i fjor ble brannslukningsanlegget ved en av SAS' hangarer på Gardermoen utløst ved en feil. Brannskummet fylte hangaren. Samme dag ble det tatt målinger av gift i grunnvannet ved flyplassen, som viste skyhøye verdier av miljøgiften PFOS. PFOS i brannskum ble forbudt i Norge i 2008, og SAS legger seg langflate etter giftmålingen.

– Vi beklager, og trodde skummet i brannslukningsanlegget var byttet ut, slik

det skulle ha vært. Det var det dessverre ikke, sa kommunikasjonssjef Kenneth Vikse i SAS til NRK etter målingen.

PFOS-mengden var ifølge OSLs avløps-sjef Jostein Skjefstad 198 milligram per liter vann. Norge har forbud mot PFOS, og dermed ingen grenseverdier. Men i England, Tyskland og USA er grenseverdien for akseptabelt drikkevann 0,001 milligram per liter vann.

— VI SORTERER OSS TIL EN **GRØNNERE** **VERDEN**

Ingen generasjon har brukt mer, og ingen har skapt mer søppel. Men nå kan vi være i ferd med å sortere oss til en grønnere verden, tror professor Thomas Hylland Eriksen.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvern.no

En mann kommer syklende på en svart sykkel, av den klassiske typen med runde former og tykke dekk. Det er ikke en sykkel som er bygget for fart. Det er en sykkel du skal trille med, i ro og mak langs hvitmalte stakittgjerder, med god tid til jobben. Det er en sykkel fra den tiden man ikke brukte hjelm, og da man tok seg en røyk mens man syklet. Og det er nettopp det han gjør, der han svinger inn på John Colletts plass og parkerer sykkel utenfor Café Lille Latte. Vi befinner oss på Ullevål i Oslo, og Thomas Hylland Eriksen er kommet for å snakke om noe de fleste lar ligge. Søppel.

STØRRE ENN DEN KINESISKE MUR

– All menneskelig aktivitet skaper søppel, men vi fortrenger det. Søppel er baksiden av medaljen, sier Hylland Eriksen og stumper røyken i askebegeret. Ganske

Den største menneskeskapte strukturen i verden er søppelfyllingen Fresh Kills utenfor New York.

raskt tenner han seg en ny. På en måte er han en levende understrekning av det han snakker om.

– Vi vil vel helst tro at søppelet bare blir borte når vi kaster det, men det gjør det ikke. Den største menneskeskapte strukturen i verden er søppelfyllingen Fresh Kills utenfor New York. Den er større enn Den kinesiske mur, sier Hylland Eriksen.

Den kjente forfatteren og professoren i sosialantropologi er opptatt av det han kaller utilsiktede konsekvenser av moderniteten. Han har tidligere gitt ut bøker om jakten på lykken i overflodssamfunnet og identitet i en omskiftelig tid. Nå er han ute med boken *Søppel: avfall i en verden av bivirkninger*.

TAKLER IKKE OVERFLOD

– Historisk sett er vår søppelmengde uten sammenligning. Det er bare samfunn med stor overflod som produserer mye søppel. I Norge kaster vi flatskjermer, sofaer og andre fullt brukbare ting. Det gjør vi fordi det produseres langt mer enn det er bruk for, og vi er ikke utstyrt til å håndtere overflod. Naturen har bare lært oss til å håndtere knapphet. Mennesket har alltid hatt knapphet. Derfor hamstrer vi og samler med oss langt mer enn vi kan bruke, sier Hylland Eriksen.

Det blir som når en ulv forviller seg inn i en saueflokk. Å jakte elg og bison er ingen spøk, og ulven vet aldri når den får sitt neste bytte. Den tar når den kan, og så mye den kan. Det er ikke så ulikt det som skjer daglig på shoppingssentre over det ganske land.

– Utfordringen vår er helt unik. Vi må overvinne urinstinkt og dempe oss. Vi må la være å kjøpe, selv om vi kan gjøre det, sier Hylland Eriksen.

SØPPELMENGDEN DOBLET

Tiden det tar fra en vare blir til søppel blir stadig kortere, og søppelmengden

Professor Thomas Hylland Eriksen har gravd seg ned i søppelet vårt og kommet opp med et overraskende svar. – Jeg tror søppelet er i ferd med å endre måten vi tenker på, sier han.

har skutt i været i takt med økningen i kjøpekraft og tilgang på billige varer fra Østen. I 2009 kastet hver nordmann 420 kilo husholdningsavfall, nesten dobbelt så mye som i 1992. Men du skal ikke gå langt tilbake før nordmenn måtte ta bedre vare på tingene sine.

Våre tippoldeforeldre fant nytte i ting vi ville ha kastet på dynga uten å tenke oss om. Blikkbokser ble oljelamper, papir ble brukt til opptenning, isolasjon eller dopapir, utgatte klær ble sydd om til barneklær, som igjen ble til filler etter

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

kanskje å ha gått veien om dukkeklær, skriver Hylland Eriksen i sin bok.

– MISTER VÅR EGEN HISTORIE

Hylland Eriksen tror strømmen av ting, der mobiltelefoner, sofaer, sykler og biler skiftes ut i et stadig raskere tempo, gjør noe med oss.

– Gamle ting har en historie. De er en del av oss, og jeg tror vi mister noe fordi vi stadig bytter ut tingene vi omgir oss med. Dette er noe vi undervurderer i bruk og kast-samfunnet. Det verste er at vi mister vår egen historie. Det er nemlig slik at vi trives med ting vi har hatt lenge. Selv har jeg et hagemøblement, som jeg pusser og oljer hvert år. Det tar litt tid, men jeg trives med det.

Hylland Eriksen er en mann som lett

griper til innskutte bisetninger, anekdoter og betraktninger, men han ender alltid tilbake på hovedsporet. Søppel er bivirkningen som viser problemet. Samtidig kan det være løsningen, tror Hylland Eriksen.

– SORTERER OSS GRØNNE

– Jeg tror søppelet er i ferd med å endre måten vi tenker på. Selv har vi nettopp fått kildesortering hjemme, og jeg merker hvordan det påvirker måten jeg ser på søppelet på. Det skjer noe når du får det under kjøkkenbenken, sier Hylland Eriksen.

Han besøkte nylig Bøler gjenvinningsstasjon i Skedsmo. Det styrket hans tro på at sortering og gjenvinning kan skape endringer.

– «Det finnes ikke søppel», sier de. «Dette er ressurser, som vi sorterer i 25 fraksjoner.» Når vi har kommet så langt, viser det at noe er i ferd med å skje, sier Hylland Eriksen.

VED ET OMDREININGSPUNKT

Hylland Eriksen tror vi er overmodne for en politisk bevegelse som setter miljø og kretsløp i en sammenheng.

– Vi befinner oss ved et omdreiningspunkt, hvor utviklingen kan gå i flere forskjellige retninger. Jeg er optimist. Vi begynner allerede å få en økologisk bevissthet inn i hverdagen, og jeg tror vi kommer til å se store endringer i verdensøkonomien innen 2050. Vi har bare en klode. Jeg tror det langsomt er i ferd med å gå opp for oss, sier Hylland Eriksen.

– De fleste er nok enige om at verden kan tåle et par graders oppvarming. Senere vil det ha mer å si. Dessuten handler det ikke om å slutte med fossilt brensel, men å finne den riktige balansen.

Den svenske BP-sjefen Carl-Henric Svanberg, NRK nett, 26. april.

– Vi sitter og tar imot anmeldelse etter anmeldelse. Nå har vi tre på ganske kort tid. Sånn skal det ikke være. Får næringen bare seile sin egen sjø og fortsette å håve inn store inntekter? Mener myndighetene at vi skal ta den risikoen?

Politadvokat Nils Kristian Grønvik i Sør-Trøndelag politidistrikt kommenterer oppdrettsnæringen. (Kyst.no)

– Hvis det er slik at tidligere stortingsflertall skal ligge til grunn for norsk politikk i all evighet framover, kan vi bare legge ned hele Stortinget.

Frps Tord Lien vil vanne ut innholdet i verneplanene for vassdrag. (Adresseavisen)

«Dersom vi legger til grunn at klimakrisen er så alvorlig som FN's klimapanel hevder, er responsen blant verdens ledende politikere – de norske inkludert – en skandale. Å løse klimakrisen er en politisk oppgave. Derfor må ingen bli overrasket over om folk flest begynner å tvile på alvoret i situasjonen.»

Lederartikkel i Bergens Tidende.

– Dette er en bil som er fullstendig lovlig i USA, der de også har miljølover.

Sylvi Listhaug (Frp), sosialbyrå i Oslo, forsvarer sin Ford Exhibition, som bruker mer enn 1,5 liter på mila.

– For tre år siden startet de kampanjer for hvit vinter, de to siste årene har vi hatt mer snø enn noen gang.

Samme Listhaug (Frp) forklarer hvorfor hun ikke tror på klimaendringene. At du ikke skal lenger enn til Nord-Norge for å finne varmere korder på vinteren, bryr hun seg mindre om.

– Særlig menn viser en sterk fysiologisk vilje til å ville flykte eller slåss.

Den britiske psykologen David Moxon har studert den psykiske påvirkningen man får av kjøring. (Bergens Tidende)

STERK ØKNING I CO₂-UTSLIPP

Norske klimagassutslipp økte med 4,8 prosent fra 2009 til 2010. Aldri før har utslippene av den viktigste klimagassen, CO₂, vært høyere.

Økning i metallproduksjon og transport var hovedårsakene til at de siste to års nedgang i klimagassutslippene ble spist opp i en jafs i 2010. Naturvernforbundet advarte allerede i fjor mot en slik utvikling, og sa at hvis ikke regjeringen innførte nye tiltak, ville utslippskuttene være oppspist så snart finanskrisen var over.

– Tallene viser at regjeringen ikke har gjort jobben sin. Klimameldingen som kommer til høsten må inneholde tiltak som reduserer utslippene betydelig i alle sektorer, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Professor Jørgen Randers ledet Lavutslippsutvalget, som kom med en omfattende rapport om hvordan Norge skulle kutte sine klimagassutslipp i 2006. Han sier utslippsveksten er som forventet.

– Vi hadde en ekstraordinær nedgang under den såkalte finanskrisen, som nå har snudd. Samtidig er det en viss nedadgående trend siden toppåret i 2007, men

Jørgen Randers mener skarper lut må til på hjemmebane for å redusere CO₂-utslippene.

den er veldig svak. Dette reflekterer at vi innenlands gjør svært lite for å implementere anbefalingene fra Lavutslippsutvalget, sier Randers.

Han roser norsk innsats i internasjonal klimapolitikk, men mener skarpere lut må til på hjemmebane.

Storbritannia halverer utslipp innen 2025

Etter klimatoppmøtet i Cancun ble deltakerlandene bedt om å melde inn nye utslippsforpliktelser. Storbritannia har nå kastet hansken, og meldt inn den til nå mest ambisiøse målsetningen fra et industriland. De vil kutte sine utslipp av klimagasser med 50 prosent fra 1990 til 2025.

David Kennedy, lederen for Storbritannias klimaendringskomité, kommenterte at målsetningen vil gi Storbritannia høyere økonomisk vekst.

– Dette kan godt komme til å gi oss lavere elektrisitetspriser i fremtiden enn hva våre konkurrenter har, sa Kennedy til BBC.

FOTO: JIM GUTTRUP

Oppkappet ål fra Fosstveit kraftstasjon i Storelva ved Tvedestrand.

KRAFTVERK KAPPER ÅL I SMÅBITER

**TRUEDE
ARTER**

Slik ser ålene ut etter at de har passert gjennom turbinen ved et norsk kraftverk. Vannkraftverkene har trolig bidratt til ålebestandens dramatiske nedgang svært lenge.

MØTER DØDEN I TURBINENE

Kritisk truet ål blir kuttet i småbiter i kraftverk over hele landet. I Fosstveit kraftstasjon ved Tvedestrand går de nye veier for å redde den slimete slangelignende fisken fra Sargassohavet.

Fakta

Europeisk ål *Anguilla anguilla*

- Status: Kritisk truet, Rødlisten 2010
- Trusler: Overfiske, klimaendringer, miljøgifter, kraftverk, parasitter
- Reduksjon: Opptil 99 % i antall rekrutterende ål siden 1970-tallet
- Utbredelse: Europa og Nord-Afrika
- Gyteområde: Sargassohavet, Vest-Atlanteren
- Vekt: 0,3-1,5 kilo
- Lengde: Opptil 150 centimeter
- Føde: Bunndyr og småfisk

Kilde: Dyr i Norges natur (Bertmark, Norge), Havforskningsinstituttet

FOTO: SERICEA, CREATIVE COMMONS

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvern.no

Bestanden av europeisk ål har kollapset, og overfiske, klimaendringer og miljøgifter er utpekt som årsaker. Nå viser det seg at også vannkraftverk må ta sin del av skylden. Over det ganske land kappes ål i småbiter i kraftturbinene. Norske kraftverk har trolig bidratt til ålens tilbakegang svært lenge. Undersøkelser gjort i andre land viser at 52 prosent av all ål som tar veien gjennom kraftverkene ble drept eller skadd.

100 PROSENT DØDE

Ved Fosstveit kraftstasjon i Storelva utenfor Tvedestrand var situasjonen langt verre. Anlegget har en kaplanturbin, og gjennom en slik innretning kommer neppe noen ål levende.

– Høsten 2008 og 2009 døde trolig 100 prosent av de utvandrende ålene, sier forsker Frode Kroglund i Norsk institutt for vannforskning (NIVA). Han har forsket på ål og kraftverk i Storelva i flere år. Nå jobber han med et pilotprosjekt for å redde fisken.

Fosstveit kraftverk åpnet i 2008. Samme høst ble det funnet mellom 100 og 150 døde åler nedenfor anlegget. Det

samme gjentok seg høsten etter. Man fant for det meste haler og biter av kroppen. Hodet og fremparten svømmer gjerne videre et langt stykke.

– Det er ikke fysisk plass til dem i turbinene. De blir minst kappet i to, forteller Kroglund.

ALLE SKAL OVERLEVE

Høsten 2010 ble det satt i gang et pilotprosjekt finansiert av Direktoratet for naturforvaltning. Målet var å lede ålen ut gjennom en luke nederst i demningen. Det ga en betydelig reduksjon i dødeligheten.

– Vi fikk syv av ti gjennom i live. Det er en god start. Nå jobber vi med å forbedre metoden. Målet er at alle skal overleve, sier Kroglund.

Det blir nå støpt et eget åleoppsamlingsbasseng nedenfor kraftverket. Bassenget skal sikre ålene en bedre utvandring fra luken nederst i demningen. Det store spørsmålet blir hvor mange åler som fortsatt vil velge veien gjennom

Fossstveit
kraftverk i
Storelva ved
Tvedestrand.

FOTO: PER EIDE/SAMFOTO

turbinen. Svaret kommer til høsten, da nye åler vil forsøke å passere kraftanlegget.

TUR-RETUR SARGASSOHAVET

Slipper de levende fra det, har de en lang vandring foran seg. Alle europeiske åler kommer fra Sargassohavet, og mot slutten av livet drar de tilbake for å gyte og dø. Sargassohavet ligger over fire tusen kilometer borte, i vestre del av Nord-Atlanteren, mellom de Vestindiske øyer og Bermuda. Der fødes nye ålelarver, som straks følger Golfstrømmen ut på sin første lange vandring, mot Europas fjorder, vassdrag – og kraftanlegg. Det er bygget rundt tre tusen vannkraftverk i Norge. I dag er rundt 1250 i bruk. Mange av dem befinner seg i ålevassdrag.

– KRAFTVERKENE MÅ UNDERSØKES

Marinbiolog Per-Erik Schulze i Naturvernforbundet mener kraftverk i vassdrag med ål nå må undersøke sin påvirkning på arten.

– Der ålen skades må det iverksettes lignende tiltak som ved Fossstveit kraftverk ved Tvedestrand, sier Schulze.

Han understreker at kraftverkene rammer ålen i en særlig uheldig fase.

– Dette er mellomstore individer som er på vei ut i havet for å bidra til gyting. Det er derfor alvorlig for bestanden når de går tapt på denne måten, sier Schulze.

– KRAFTVERKENE MÅ BIDRA

Kroglund mener at erfaringene fra Storelva så langt er så gode at tilsvarende metoder bør brukes i andre vassdrag.

– Kraftverkene er ikke den eneste årsaken til den dramatiske nedgangen til ålen, men når bestanden er så svak må man ta vare på all den ålen som finnes. Det handler om å redde bestanden, og da må kraftverkene også bidra. I verste fall kan ålen dø ut, sier Kroglund.

Han forteller at EU har handlingsplaner hvor målet er å øke ålebestanden til minst 40 prosent av hva den var før 1980. – Dette innebærer at man ikke vil kunne

Ålen blir født i Sargassohavet og driver med Golfstrømmen til Europa og Norge. Ingen andre skapninger foretar en slik reise.

akseptere økt åledødelighet i nyetablerte kraftverk i Norge, sier Kroglund.

MASSIVT OVERFISKE

Ålens dramatiske tilbakegang i Europa skyldes flere forhold. Arten er blitt utsatt for et massivt overfiske, særlig på kontinentet, hvor enorme mengder ål har blitt fanget på sin vei opp i elvene. Frem til 2010, da ålen ble fredet, ble det fanget mellom 200 og 500 tonn ål årlig i Norge. Ålen er også utsatt for miljøgifter og svømmeblæreparasitten *Anguillicoloides crassus*. Klimaendringer er også utpekt som en viktig årsak til ålens tilbakegang.

I dette bildet føyer norske vannkraftverk seg inn som en dødelig faktor for en art som har hatt det meste mot seg de siste tiårene.

FOTOKONKURRANSEN - TEMA: ENDELIG VÅR

Store doser vårstemning i redaksjonen når premiene skulle fordeles. Mange gode bidrag, og mange forskjellige tolkninger av vår.

Vinner: Arnfinn Håverstad fra Søgne har fanget dette fiffige motivet, som på en elegant måte forteller masse om å være på tur på våren. Dette brøler «VÅR!»

Bli med i fotokonkurransen!

Neste tema: Morgenstemning

Alle premierte får et gavekort fra Norges Naturvernforbunds butikk.

Vinneren får i tillegg et bokgavekort på 500 kroner.

Alle innsendte bidrag blir også med i Norges Naturvernforbunds julekortkonkurranse. Vinnerne her får sitt bilde på Naturvernforbundets julekort 2011. Vinnerne annonseres i Natur & miljø 5-2011.

Premiert: Anne Kjos-Wenjum Armas fra Stryn har tatt bilde av et sikkert vårtegn ved Strynsvatnet: Lurblåseren ved Jostedalsbreen nasjonalparksenter blåser sesongen i gang.

Slik kan du delta:

- Send maksimum tre bilder i jpg-format til redaksjonen@naturvern.no.
- Hvis størrelsen på den samlede e-posten overstiger 10 Mb, kan det hende den ikke kommer frem. Del gjerne opp forsendelsen i flere e-poster.
- Skriv «fotokonkurranse» i emnefeltet.
- Skriv gjerne et par ord om hvor bildet/bildene er tatt, sammen med navn og adresse.
- Bildet/bildene må være hos oss innen 19. august 2011.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.
- NNV forbeholder seg retten til å bruke innsendte bilder til Naturkalenderen 2012.

Premiert: Tore Østern har tatt dette stemningsfulle bildet av blåveis på Hurumlandet.

DU TRENGER IKKE SPRØYTEMIDLER I HAGEN

Med gode rutiner, riktig gjødsling, tildekking og lusing trenger du ikke sprøytemidler for å holde ugresset i sjakk. Men om du likevel vil sprøyte, har danskene utarbeidet en liste over hvilke produkter du bør unngå.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvern.no

Forsommeren er tid for hagestell. Hvis du har gode rutiner for det du holder på med, gjødsler riktig, dekker til rundt bed og passer på å luke, trenger du ikke sprøytemidler og giftstoffer for å få en velstriglet hage. Det forteller Liv Opsahl i Hageselskapet.

LIKE MYE ARBEID MED SPRØYTING

– Ofte kan det være minst like mye arbeid å sprøyte, vente og deretter luke, enn å bare fjerne ugresset en gang for alle. Det kommer uansett tilbake, fastslår Opsahl.

Hun pleier å anbefale andre tiltak enn sprøytemidler for å få en veldreid hage til sommeren setter inn for alvor.

– Tildekking av områdene rundt bed, fjerning av snegleegg på våren og mekanisk fjerning av ugress er mer anbefalt enn å bruke masse sprøytemidler, sier Opsahl.

Flere sprøytemidler har nå lavere konsentrasjon av giftstoffer enn de hadde før. Opsahl synes dette er positivt, men er også redd for at det kan føre til mer sprøyting.

– Enkelte sprøyter oftere når de vet at giftmengdene er lavere. Men med

enkle tiltak og litt oppfølging skal det ikke være nødvendig med sprøytemidler. Vi avviser ikke bruk av sprøytemidler helt, men anbefaler helst andre tiltak, sier Opsahl.

**ANBEFALTE
SPRØYTE-
MIDLER**
Danske mil-

jømyndigheter har laget en liste over hvilke sprøytemidler som er akseptable for miljøet, og hvilke du helst bør unngå. Opsahl sier det er vanskelig å overføre denne listen til norske forhold, da det er ulike produkter i salg. Miljøkrav og konsentrasjoner i produktene kan også være forskjellige. Opsahl vil imidlertid gjerne se en tilsvarende undersøkelse gjort i Norge.

– Det hadde vært veldig fint med en undersøkelse, slik at man kan velge de minst miljøbelastende ugressmidlene hvis man trenger slike.

IKKE OVERKALK!

Hun mener også det er mye å hente på å behandle plenen riktig.

– Mange har kalket plenene sine alt for mye. Et for basisk jordsmonn er like ille som et for surt. Ta en jordprøve, og få denne analysert. Da kan du dosere gjødselen etter behov, isteden for å bare «strø den ut», sier Opsahl.

Hun anbefaler også bruk av «bioklipper», en gressklipper som lar gressavfallet ligge og bli til nytt jordsmonn. Det er med på å holde plenen i god form, sier Opsahl.

– Og jo bedre form den er i, jo mindre behov har du for sprøytemidler, sier Opsahl.

 Fred. Olsen & Co.

Fred Olsens gate 2
0107 Oslo
Tlf.: 22 34 10 00
Telefax: 22 41 24 15

FOTO: GERDRAGON/FICKR.COM

En hage kan fremstå velstelt, selv med elementer av naturhage og uten bruk av sprøytemidler.

De minst skadelige sprøytemidlene

Den danske Miljøstyrelsen har utarbeidet en oversikt over sprøytemidler, der de viser hvilke som er mest og minst skadelig for miljøet. Lenke til hele undersøkelsen finnes på våre nettsider www.nogm.no.

UTVALGTE RESULTATER:

Mot ugress i bed, mellom fliser osv.

Best: Finalsan

Verst: Curera Combat, Rambo, Roundup Garden, Tanaco, Keeper L, Pistol

Mot mose i plen

Best: Trim Strø-lett

Verst: Trim Plenrens

Mot ugress i plen:

Best: Bonus klar til bruk, Turflin klar til bruk

Verst: Dicotex, Herbavæk, Herbi-pur, Toxan, Bofix S, Bonus konsentrat, Cab-Dan, Substral, Turflin konsentrat

Mot sopp:

Best: Svampefri (Ecostyle)

Verst: Baymat Ultra

Mot skadedyr på planter:

Best: Curera insektsåpe, Lotus insektsåpe klar til bruk, Lotus rosespray, Lusefri klar til bruk, Natria Biodux insektsåpe klar til bruk, Substral insektsåpe og rosespray, Tanaco insektsåpe klar til bruk

Verst: Calypso, Hornum, Provado, Substral insektspray, Trim, Spruzit, Provado Plus, Substral insektmiddel konsentrat

Bli Naturvenn

og støtt arbeidet for å bevare natur og miljø!

Som Naturvenn (fast giver) gir du et fast gavebeløp i måneden i støtte til Naturvernforbundets arbeid for natur og miljø.

Foto: Øystein Engen

Send SMS med kodeord NATURVENN til 2077
Vi sender deg informasjonen du trenger i posten

Ved å bli Naturvenn bidrar du til å redusere klimagassutslipp, stoppe forurensning og bevare verdens naturmangfold, og du gir uvurderlig støtte til naturvernere over hele landet.

**Norges
Naturvernforbund**
Friends of the Earth Norway

Verv og vinn sykkel!

Verver du nye medlemmer i sommer blir du med i trekningen av den flotte sykkel du ser på bildet.

TREKNINGEN: Jo flere du verver, jo større sjanse for å vinne! De nye medlemmene må ha betalt medlemskontingenten for at du skal kunne bli med i trekningen av premien. Trekningen gjøres på Naturvernforbundets landsmøte i Hamar søndag 28. august. Husk å oppgi hvem medlemmet verves av.

Sykkelen gis i gave av Naturvernforbundets samarbeidspartner WaterCircles forsikring - www.watercircles.no

www.naturvernforbundet.no/medlem

Ønsker du få tilsendt egen verveblokk gratis, send en mail til medlem@naturvernforbundet.no

**Norges
Naturvernforbund**
Friends of the Earth Norway

Følg Naturvernforbundet på facebook i sommer: <http://www.facebook.com/Norges.Naturvernforbund>

Endrix

DEN STORE SYKKELSTRIDEN

Tekst: Marte Rostvig Ulltveit-Moe
Tegning: Asmund Amde

Endrix er helten i vårt eventyr. Den tapre, lille grunneier er alltid på farten for å forsvare biologisk mangfold. Han lar seg verken lokke eller lure til å selge naturområder.

Holvix er naturvernernes avholdte og høyt aktede miljøvernssjef. Sjefen har pondus og tung erfaring, og blir båret på hendene av sine undersåtter (unntatt når de synes han forsøker å lede dem i feil retning).

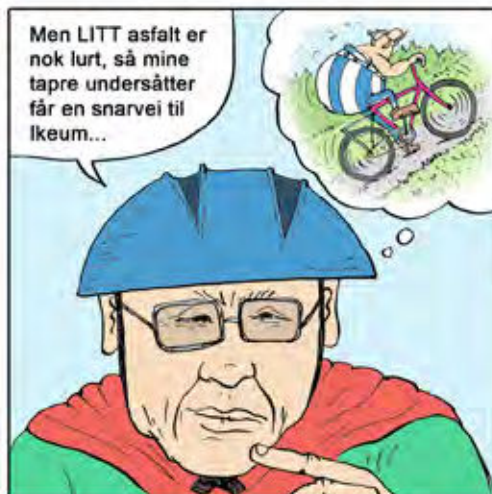

Martefix er det lille naturreservatets vaktbikkje, som alltid er parat til å bjefte høyt.

Lepidopterix er Endrix' trofaste venn og sommerfuglteller. Han er fast leverandør av nye artsobservasjoner, og er alltid parat til å ta alt annet være for å bli med vennene i kampen for naturreservat på Nedre Timenes.

Vi befinner oss i år 2011 etter Kristus. Hele Sørlandskysten er trua av nedbygging, asfaltering, kjøpesenterutvidelser og nye båthavner. Hele? Nei! En liten gruppe grunneiere – naturvernere, selvsagt! – lar seg ikke kjøpe. Og tilværelsen er ikke helt enkel for utbyggerinteressene i Kristiansandium.

Naturvernforbundet i Kristiansand kjemper for naturreservat på Nedre Timenes. I den forbindelse har de laget denne utrolig underholdende og informative plakaten, sterkt inspirert av tegneserien Asterix. Området inneholder blant annet 75 rødlistede sommerfuglarter, sjeldne fugler, sopper og orkideer. Området er truet av en plan om sykkelvei, der det finnes gode alternativer som både tar hensyn til syklist og natur.

Nye produkter

Mer rabatt

Medlemsrabatten vises og beregnes automatisk

Åpningstilbud

Hurtigkasse

Faktiske fraktkostnader

Kundepålogging

*Din nye medlemsbutikk er åpnet.
Kom innom og se om du liker den!*

www.naturvernbutikk.no

Giftmysteriet i Ålesund:

UTELUKKER IKKE GIFTDUMPING

Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif) finner ikke kilden til forurensningen i Åsefjorden ved Ålesund. De utelukker ikke at giften kan ha blitt dumpet der. I tilfelle er dette en av Norges verste miljøkriminalsaker.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvern.no

Verdens høyeste forekomst av den bromerte flammehemmeren HBCDD i naturen. På toppen av dette «en av de største, om ikke den største» forurensningen i

FAKTA:

Flammehemmere ved Ålesund

- I 2004 ble det funnet høye verdier av flammehemmerne HBCDD og PBDE i fjordbunnen ved Spjelkavik utenfor Ålesund.
- Nye undersøkelser i 2008 viste enda høyere verdier, og giftvirkninger for livet i havet på 29 av 41 målepunkter.
- Kilden for HBCDD er funnet. Men 7 års detektivarbeid fra Klif har ikke klart å avdekke mysteriet rundt PBDE-forurensningen.
- HBCDD er giftig for vannlevende organismer, bioakkumulerende og er mistenkt for å redusere forplantningsevnen.
- PBDE-stoffet deka-BDE, som det er mest av i fjorden, er forbudt i de fleste sammenhenger i Norge siden 2008. Stoffet kan gi skade på nervesystemet, samt brytes ned til enda farligere PBDE-forbindelser.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

Brødrene Sunde i Spjelkavik er kilden til deler av flammehemmer-forurensningen i fjorden utenfor. Men Klif står helt uten spor i jakten på andre syndere, og utelukker ikke at giften kan ha blitt dumpet i fjorden.

Europa med flammehemmergruppen PBDE. Det meldte Miljøjournalen om i 2005. Åsefjorden, den innerste delen av Borgundfjorden innenfor Ålesund, var stinn av giftige, akkumulerende, tungt nedbrytbare og hormonhermende flammehemmere. Kostholdsråd ble innført, og kilden til HBCDD-forurensningen ble lett funnet: Bedriften Brødrene Sunde i Spjelkavik. Siden da har Klif forsøkt å spore kilden til utslippene av flammehemmeren PBDE, uten hell.

KAN IKKE UTELUKKE DUMPING

– Vi har forsøkt å kildesporer PBDE-utslippene, og å finne et sannsynlig område på land som utslippene kan stamme fra. Men forurensningen er fordelt utover hele fjorden, og inneholder forskjellige varianter av flammehemmerne. Vi har hatt tilsyn på bedrifter og industrilokaliteter som kan ha vært kilde, og har lagt ned mye arbeid. Men vi har ikke funnet noen kilde, sier Bård Nordbø, overingenør i Klifs vannseksjon.

– Kan dere utelukke at utslippene har blitt fraktet til Åsefjorden på annen måte, for eksempel med båt, og dumpet der?

– Vel, vi har undersøkt industrien på land, og vi tror ikke kilden ligger der. Sammensetningen av PBDE-stoffer tyder også på at det kommer fra flere ulike kilder. Men at det kan være dumpet fra båt er absolutt en av flere mulige teorier, sier Nordbø.

HAR IKKE DISKUTERT FJERNING

Før man har funnet kilden til utslippene, vet man ikke om tilførselen av ny forurensning til fjordbunnen har stanset. Dermed vil det ikke være noe poeng å rydde opp i den gamle forurensningen. I tillegg følges prinsippet om at forurenseren skal betale en eventuell opprydding.

– Forurensningen er spredt utover hele fjorden, og vi finner ikke kilden, noe som kan gi stadig kontaminering. Derfor har vi ikke diskutert å fjerne noe. Kanskje denne forurensningen er noe vi bare må leve med, sier seksjonssjef Kolbjørn Megård ved Fylkesmannens miljøvernavdeling i Møre og Romsdal.

– Å fjerne sjøbunnen i store områder har ikke vært diskutert. Det vil bli fryktelig dyrt, sier Megård.

Han forteller at man nå gjør undersøkelser på søppelfyllingen i Sula kommune, men at det er urealistisk å tro at dette kan være hovedkilden til utslippene.

– Hele saken er bekymringsfull og underlig, sier Megård.

Ålesund kommune skal nå i gang med en miljøsanering av havneområdene rundt byen. John Vegard Øien i Ålesund kommune forteller imidlertid at bromerte flammehemmere er skilt ut i et eget prosjekt, og ikke omfattes av kommunens oppryddingsplaner.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

Slåttekurs på Ryghsetra i Nedre Eiker.

BLI MED PÅ SLÅTTEKURS

Vil du ta ljaen fatt og har lyst til å oppleve yrende liv i vakre enger i hyggelig selskap? Da har både Naturvernforbundet i Vestfold og Buskerud kurs for deg.

Tradisjonen tro arrangerer Naturvernforbundet i Buskerud slåttekurs på Ryghsetra i Nedre Eiker. Kurset finner sted fra 7. – 9. juli.

– Også i år skal det bli et spennende kurs for små og store i den 30 dekar store slåtteenga ved Ryghsetra. Dette er et av

få fagkurs der hele familien inviteres til å være med, opplyser Per Øystein Klunderud, fylkessekretær i Naturvernforbundet.

I Vestfold blir det slåttekurs på Steinkloss, en øy i Tønsberg-skjærgården.

– En av Norges dyktigste slåttekarer gir instruksjon i ljaåslått. Vi slår ei gammel eng som er rik på vakre planter og rare dyr. Men her blir det langt i fra bare arbeid. Enga på Steinkloss er full av liv. Vi vandrer rundt og fanger gresshopper, sommerfugler, bringebærspinnere og mye annet rart. Vi undersøker livet i fjæra også, står det i Naturvernforbundet i Vestfolds beskrivelse av sitt kurs, som går av stabelen 2. og 3. juli.

Klimafanfare i Bergen

I Bergen ble det arrangert Klimafanfare på Festplassen, hvor Naturvernforbundet i Hordaland og Casiokids var blant innslagene fra scenen.

Arrangementet fant sted 13. mai og var en avslutning av Bergen kommunes klimauke. Det skulle være en faglig og musikalsk hyllest til økt klimaengasjement.

– Formålet med arrangementet var på den ene siden å sette fokus på de økende klimaproblemene i verden, men samtidig få frem at vi faktisk kan løse disse problemene, uttaler Silje Østerbø, prosjektansvarlig for oljefri.no i Naturvernforbundet.

Daglig leder Nils Tore Skogland i Naturvernforbundet i Hordaland fortalte de fremmøtte om hvordan hver og en av oss kan ta tak i klimautfordringene. Det hele ble avsluttet av bergensbandet Casiokids, som spiller variert og fengende popmusikk på analoge syntner.

– Send e-post, spar miljøet!

Naturvernforbundet oppfordrer medlemmene til å sende e-postadressene sine til medlemsregisteret.

– Det vil spare miljøet for mye unødvendig bruk av brevark, og vi sparer penger. I tillegg blir det lettere å kommunisere med medlemmene, både for lokallag og oss sentralt, sier Anders Skrede i medlemsregisteret til Naturvernforbundet.

Han forteller at medlemsregisteret ofte opplever at lokallag etterspør e-postadresser til sine medlemmer når de skal sende ut innkallinger til møter og andre arrangementer.

– Send e-postadressen til medlem@naturvernforbundet.no, og meld gjerne fra om du bytter e-postadresse, sier Skrede.

OVER 800 PÅ DRAG

FOTO: JOHNNY ROGER PEDERSEN

Buormen var blant de mest populære «dragene» da Naturvernforbundet arrangerte «Din nabo er en drage» i Østfold.

Mer enn 800 mennesker møtte opp da Naturvernforbundet i Østfold arrangerte *Din nabo er en drage* ved Smertudammen utenfor Fredrikstad i begynnelsen av mai.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvern.no

Det er ikke første gang Naturvernforbundet i Østfold arrangerer *Din nabo er en drage*, men 8. mai slo de alle rekorder. Barn, foreldre, besteforeldre og andre interesserte strømmet til Smertudammen. Aldri har påtrykket etter å låne

håv til dragefangst vært større. Det var amfibier og reptiler som sto i sentrum, og deltagerne gikk ivrig til verks for å samle inn eksemplarer.

– Det er utrolig moro å arrangere *Din nabo er en drage* når oppmøtet, entusiasmen og opplevelsene blir så positive,

forteller Øyvind Enger, som er leder i Naturvernforbundet i Østfold.

FANT OVER 20 BUORMER

Han kan fortelle at Smertudammen er et paradys for buorm. Det ble funnet til sammen over 20 stykker i løpet av dagen.

Akvarier og terrarier ble raskt fylt da flere hundre store og små gikk på amfibie- og reptiljakt ved Smertudammen i Østfold. Naturvernforbundets fylkesleder Øyvind Enger veiledet dragejegerne.

EJAKT

– Det var stor entusiasme for disse vakre reptilene, men vi skal ikke stikke under en stol at ikke alle var like begeistret. Det var spesielt et par mødre som tok bena fatt i et imponerende tempo når arvingene stolt sto bak dem med en orm, forteller Enger.

Naturvernforbundets folk sørget for at alle dyrene ble forsvarlig håndtert. Etterpå ble de sluppet tilbake til naturen igjen.

200 BARN FIKK DIPLOM

Det tok ikke lang tid før akvariene og terrariene var fylt opp med ormer, salamandre, frosker, froskeegg og rumpetroll. En blodsugende hesteigle fikk særlig stor oppmerksomhet. Miljøagentenes natursti var et populært innslag. Mer enn 200 barn fikk diplom for å ha deltatt på arrangementet.

– Da vi pakket sammen etter endt arrangement hadde vi hatt besøk av over 800 mennesker. Til vår store glede var det svært mange som kom på sykkel eller til fots, sier Enger.

AKTIV MARKEDSFØRING

Det er fjerde gang Naturvernforbundet i Østfold arrangerer *Din nabo er en drage*. Hvis man ser bort fra første gang, har arrangementet vært en publikumsmagnet hver gang. Enger mener at de høye besøkstallene i stor grad henger sammen med markedsføring.

– Vi annonserer i lokalaviser og deler ut flyere i lokalmiljøet. Vi ser faktisk en klar sammenheng mellom hvor mange flyere vi deler ut og hvor mange som kommer. I tillegg legger ut informasjon på hjemmesiden vår og på Facebook, forteller Enger.

NY DRAGEJAKT I AUGUST

Går alt etter planen blir det ny dragejakt i august. Da er det ikke amfibier og reptiler som står på programmet. Flaggermus er visst også drager.

– Jo, synes du ikke det? De kan jo til og med fly. Det kommer til å bli flaggermusnatt et sted i Sarpsborg-Fredrikstad-området. Det er bare å følge med på hjemmesiden vår, sier Enger.

LEDERS HJØRNE

Tar Høyre farvel til norsk natur?

Høyre har en miljøtradisjon de kan være stolte av. Norges nasjonalparkminister framfor noen, Børge Brende overrasket oss stort da han vedtok nasjonalpark etter nasjonalpark og sikret noen av de viktigste naturskattene Norge har for ettertiden. Men jeg er stygt redd en slik redningsaksjon for norsk natur ikke kunne skjedd i dagens Høyre.

Den siste tiden har Høyre gjort retrett i flere miljøsaker. Partiet som brukte store deler av sin regeringsmakt fra 2001-2005 på å bevise at en miljøvernminister fra Høyre ikke var dårlig nytt for norsk natur, viser gjen-
nom oppkjøringen til valgkampen at arven etter Brende for lengst er lagt i en skuff og glemt.

To tredeler av de norske fossene og elvene er berørt av kraftutbygging. Noen elver har Stortinget vernet slik at framtidige generasjoner skal ha glede og nytte av Norges mangfoldige, verdifulle og unike vassdragsnatur. Da verneplanene ble sluttført stod Høyre på for å få inkludert flere vassdrag, for eksempel Langvella i Sør-Trøndelag og Øystesevassdraget i Hordaland. Nå vil Høyre gå løs på elvene vi allerede har spart for ettertiden. Naturvernforbundet anerkjenner behovet for mer fornybar energi, og er derfor positive til opprustning av eksisterende vannkraftverk, men vi kan ikke gå løs på de mest verdifulle og verna vassdragene våre.

Områder der menneskene enda ikke har gjort inngrep, er blitt færre. Det er få igjen. Derfor la Brende fram ei stortingsmelding i 2005, for å ta vare på rikdommen i naturen. I innledningen til

stortingsmeldingen siterte Brende den kinesiske filosofen Konfucius som en gang sa: «Et godt menneske forstår hva som er riktig, et stakkarslig menneske kun det som er lønnsomt.» Dagens Høyre bør huske dette sitatet i sin iver etter å gjøre det enklere å bygge ned de siste restene av norsk natur.

Også i rovdyrpolitikken ser vi Høyre flykte fra tidligere standpunkt. Høyre la fram

«Et godt menneske forstår hva som er riktig, et stakkarslig menneske kun det som er lønnsomt.»

den forrige Stortingsmeldingen om rovdyr, som dannet grunnlaget for rovdyrforliket i 2004. Høyre stod på for at vi skulle ha levedyktige

bestander av ulv, jerv, bjørn og gaupe i norsk natur. Nå har Høyre snudd på hælen og vil redusere antall rovdyr i naturen kraftig.

Det nye Høyre, reist i etterkant av valgnederlaget i 2005, skulle synliggjøre de konservative verdiene og menneskeliggjøre partiet. Å ta vare på naturen for framtiden burde være en viktig konservativ verdi for Høyre. Miljøet har ikke behov for populistiske partier som snur kappen etter vinden og løper fra viktige saker for framtiden.

Lars Haltbrekken
Leder, Norges
Naturvernforbund

**Norges
Naturvernforbund**

Friends of the Earth Norway

Grensen 9b, 0159 Oslo, Norge
Tlf: 23 10 96 10, faks: 23 10 96 11

E-post: naturvern@naturvernforbundet.no

Internett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 350,-

Pensjonister og studenter: 100,- første år, så 175,-

Familie-medlemskap: 300,- første år, så 420,-

Student-/pensjonistfamilie: kr 200,-

Livsvarig medlemskap: kr 7000,-

Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det lokal- og fylkeslag vedkommende søker til.

ØSTFOLD: E-post: ostfold@naturvernforbundet.no. Leder: Øyvind Enger, Tlf: 951 50 715

OSLO OG AKERSHUS: Tlf: 22 38 35 20, E-post: noa@noa.no. Daglig leder: Gjermund Andersen

HEDMARK: E-post: hedmark@naturvernforbundet.no. Leder: Hege Sjølie. Tlf: 900 52 002

OPPLAND: E-post: oppland@naturvernforbundet.no. Leder: Bjørn Frøsaker. Tlf: 415 14 285

BUSKERUD: Tlf: 32 75 05 04

E-post: buskerud@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud

VESTFOLD: E-post: vestfold@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Hans I. Nesse. Tlf: 33 31 33 42

TELEMARK: Tlf: 481 47 322.

E-post: telemark@naturvernforbundet.no.

Leder: Tormod Svartdal

AUST-AGDER: E-post: austagder@naturvernforbundet.no.

VEST-AGDER: E-post: vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen. Tlf: 456 05 646

ROGALAND: Tlf: 51 52 88 11. Daglig leder: Erik Thoring

E-post: rogaland@naturvernforbundet.no.

HORDALAND: Tlf: 55 30 06 60, E-post: hordaland@naturvernforbundet.no. Daglig leder: Nils Tore Skogland

SOGN OG FJORDANE: E-post: sognfjordane@naturvernforbundet.no. Leder: Thorleif Jacobsen. Tlf: 995 37 572

MØRE OG ROMSDAL: E-post: moreromsdal@naturvernforbundet.no. Leder: Øystein Folden, Tlf: 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: Tlf: 73 51 52 24. Regionssekretær: Hallgeir F. Opdal, e-post hol@naturvernforbundet.no. Tlf 402 48 084 Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard Tlf. 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Torgeir Havik Tlf: 970 44 013.

NORDLAND: E-post: nordland@naturvernforbundet.no Leder: Erling Solvang. Tlf.: 952 54 075

TROMS: E-post: troms@naturvernforbundet.no. Leder: Tarjei Huse, Tlf. 920 63 413

FINNMARK: E-post: finnmark@naturvernforbundet.no. Leder: Gunnar Reinholdtsen, Tlf. 474 63 425

BARENTSHAVKONTORET: Kontaktperson: Gunnar Album. E-post: album@online.no, Tlf: 75 77 84 10

NATUR OG UNGDOM: E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00. Web: www.nu.no. Leder: Ola Skaalvik Elvevold

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. Tlf. 23 10 96 33. E-post: medlem@naturvernforbundet.no

Debatt

Miljøvern starter i barne

Smartere bruk av energi kan gjøre en betydelig forskjell på klimaregnskapet i tettbygde strøk. Alle må utfordres. Skolene er svært viktige å få med, for holdningene endrer seg ikke over natta. En fersk gallup viser at unge er betydelig mindre miljøbevisst enn den eldre generasjonen.

Det betyr: sats på barna, også i denne sammenhengen. Start i barnehagen hvis vi skal ha håp om at mennesker så tidlig som mulig danner gode vaner som er bra for miljøet. Først handling, så holdning, det er vårt motto i Sætra barnehage på Tyholt i Trondheim.

Vår teori er at gode, gjentatte handlinger for miljøet i hverdagen bidrar til at barna gjør handlingene automatisk.

Vi har vært på jakt etter miljøvennlige, attraktive aktiviteter, som danner gode vaner, blir varig og gjøres like automatisk som vi pusser tenner. Vi forutsetter ikke at barna skjønner alt de gjør, men vi forklarer at vi er venn med naturen og som Silje, 5 år sa: "Dæm vi e vænna med, dæm må vi hjelp." Vi har et bilde over barnas do der det står et stort 1-tall. På spørsmål hvorfor det står et 1-tall svarer Elias, 2,5 år: "Ett er passe nok."

ARBEIDER SYSTEMATISK

Siden 2004 har vi i Sætra barnehage arbeidet systematisk med miljø, med grønnsakshage som første prosjekt som Grønt Flagg-barnehage. Trondheim kommune ønsker at alle barnehager, barne- og ungdomsskoler skal være Grønt Flagg-sertifisert innen 2012. Å være Grønt Flagg-barnehage omfatter ett nytt miljøprosjekt hvert år samtidig som vi beholder de foregående. Vi blir etter hvert impregnert av gode handlinger for miljøet. Vi er blitt gode på kildesortering, vi komposterer matavfallet som blir gjødsel for grønnsakhage, bærbusker og frukttrær. I tillegg har vi hatt "Kunstnerisk gjenbruk"-prosjekt; altså såkalt søpel omsatt til kunstneriske uttrykk.

Målet er å redusere forbruket på flere plan og bidra til bærekraftig utvikling. Vi ønsket å spare strøm, minske papir- og såperessurser og bruke mindre vatn. Før starten var det vi voksne som fortalte barna at de ikke måtte bruke så mye vatn og slukke lys i rom som ikke ble brukt. Barna deltok dermed ikke på eget initia-

tiv når de reduserte forbruket. De gjorde som vi sa de skulle gjøre og da ble det ikke stas å hjelpe!

HVA GJORDE VI?

Siste fredag i hver måned har vi "Mørkedag". Denne dagen slukker vi alle lys på hele huset. Barna har med seg egne lom-melykter, helst med solcellebatteri, og går på oppdagelsesferd. Noe blir skummelt, gjemsel blir attraktivt. Vi ser at barna finner måter å hjelpe hverandre på i mørket. Fortellerglede over annerledesdagen kommer gjerne til uttrykk ved måltidene om hvordan folk i andre land klarer seg med lite strøm, eller om besøk på hytta hos besteforeldre som ennå har hytter uten strøm og innlagt vatn.

Vi ser at denne dagen gir kontraster som bidrar til ny forståelse og opplevelser: Barna oppdager at de ikke får musikk fra cd-spillere når de vil danse. Barna som har med seg ostesmørbrød til frokosten kan heller ikke bruke micro'n, for

nehagen

den har vi koblet fra. Altså en kontrastens dag som bidrar til undring og spørsmål og som gir ny kunnskap. Mørkedag styrker fellesskap, nye aktiviteter, glede og læring.

Dette året har vi også hatt "Strømpoliti" på hver avdeling. Det er to barn som har ansvar for ei uke i gangen og de har på seg et Strømpoliti-skilt. De må passe på at lys slukkes i rom der ingen er, at barna bruker passe med vatn når de vasker seg og at vinduer ikke skal stå åpne unødvendig når det er kaldt. Vi har skilt ved do-opptrekk, papir- og såpeholdere som viser med smilemunn

riktig bruk og surmunn ved feilbruk. For å forsterke viktigheten av gjøremålene, har vi rollespill der voksne gjør motsatt av det barna lærer. De voksne sløser med vann, papir og såpe. Denne kontrasten skapte opprør i barnegruppa! Barn blir pedagoger som sier fra om riktig bruk. Hvilken status Strømpolitiet har synes i denne dialogen: Inger (en voksen) spør Matias (3 år) om hun kan ta to tørk etter at hun har vasket hendene, fordi hun har så store hender. Mathias svarer: "Det må du spørre Strømpolitiet om."

Miljøarbeid med en attraktiv innfalls-vinkel gjør barna indremotiverte for gode

handling selv uten voksne tilstede. En moralsk hevet pekefingerpedagogikk eller skremselspropaganda kan ikke konkurrere for å tenne barns medvirkning til å bli aktive deltakere for ei bedre framtid. Barn er våre beste, mest kreative medspillere. Så vår oppfordring fra Sætra barnehage er: Start i barnehagen, her dannes grunnlaget for de gode handlingene som bidrar til bærekraftig utvikling i praksis.

Ragna Dahlen

Daglig leder i Sætra barnehage

Varamedlem i styret,

Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag

Ta politisk ansvar for villaksen

Snart er det sesong for laksefiske igjen! Forventningene før sesongstart er store. Det rykker i kastearmen til mange laksefiskere. Dessverre ser vi foran oss en laksesesong med mange mørke skyer. Laksen har det tøft for tiden. I mange elver er det harde innskrenkninger i laksefisket, eller til og med innført fiskeforbud av hensyn til de svake villaksstammene.

Sportsfiskerne er godt kjent med villaksens og sjørretens mange utfordringer, enten de heter sur nedbør, regulerte elver, lakseparasitten Gyrodactylus salaris, lakselus eller rømt oppdrettsfisk. Vi har lange tradisjoner for å bekjempe disse truslene. I mange år har vi arbeidet med kalking av sure vassdrag og med fiskestellarbeid for å sikre gode gyte- og oppvekstområder for villaksen. Vi har kjempet for en aktiv bekjempelse av lakseparasitten Gyrodactylus salaris, og vi har sloss for å sikre gode forhold for fisken i regulerte elver.

LAKSELUS OG RØMT FISK

I dag finner vi imidlertid de største utfordringene for villaksen i sjøen og relatert til oppdrettsnæringen. De svakeste bestandene av laks og sjørret finner vi nå i de områdene av landet der oppdrettsvirksomheten er størst. Det er stor faglig enighet om at lakselus og rømt oppdrettsfisk er de største truslene for øyeblikket. Dette bekreftes gjennom en rekke rapporter og utredninger som er gjort av fagmiljøer både innenfor fiskeri- og miljøsektoren. Grundige rapporter fra

Havforskningsinstituttet, Norsk institutt for naturforskning og fra et ekspertutvalg oppnevnt av Fiskeri- og kystdepartementet understreker alle oppdrettsnæringens miljøutfordringer, og advarer på faglig grunnlag mot utvidelser av næringen før nødvendige tiltak er gjennomført.

FORSVARLIG DRIFT

Norges Jeger- og Fiskerforbund tar som utgangspunkt at oppdrettsnæringen er kommet for å bli. Denne næringen må imidlertid, som all annen næringsvirksomhet, drive sin virksomhet innenfor miljømessige bærekraftige rammer. I dag er dette dessverre ikke tilfellet. Både lakselus og rømt oppdrettsfisk er eksempler på miljøutfordringer som ikke er under kontroll. Da er det vår rolle å være en pådriver for at det tas nødvendige grep som sikrer at næringen oppfyller kravene om miljømessig bærekraftig drift, slik at ikke villfisken må bære belastningen slik det er i dag.

NJFF er opptatt av å bidra i denne prosessen med konstruktive innspill. Vi legger vekt på at det er politikerne som må på banen og foreta en opprydding innenfor norsk oppdrettsnæring tilsvarende den man gjorde for norsk landbasert industri i 1970-årene. På sikt må oppdrettsnæringen over i lukkede anlegg i sjø, slik at man fysisk skiller den industrielle fiskeproduksjonen fra naturen rundt anleggene. I dag er det kun en enkel notvegg som skiller oppdrettslaksen fra miljøet rundt, og utslippene fra virksomheten går gjennom denne notveg-

gen og ut i miljøet rundt.

NJFF KREVER EN MILJØAVGIFT FOR OPPDRETTSNÆRINGEN

I dag bruker det offentlige betydelige beløp til ulike tiltak for å sikre villaksen og bøte på de negative effektene av blant annet lakselus og rømming. Dessverre er behovet for midler langt større enn det som årlig bevilges. I dag er det for eksempel elveeiere og sportsfiskere som på dugnad fisker ut rømt oppdrettsfisk som invaderer gyteplassene til villaksen om høsten. NJFF krever at det innføres en miljøavgift for oppdrettsnæringen som øremerkes til villakstiltak.

Inntil oppdrettsnæringen er over i lukkede anlegg, må det settes inn strakstiltak for å redusere oppdrettsfiskens negative påvirkning. Merking av all oppdrettsfisk slik at man kan spore tilbake rømt oppdrettsfisk til anleggene hvor de har rømt fra er et eksempel på et slikt tiltak. Bruk av steril oppdrettsfisk er et annet tiltak.

ET POLITISK ANSVAR

Kunnskapsgrunnlaget om hva som er de største utfordringene for de ville laksefiskene er nå mer enn godt nok. Det er derfor ingen grunn til ikke å handle nå. Skal myndighetenes strategi for en miljømessig bærekraftig havbruksnæring bli noe annet enn ord på et papir må det handles. Det er et politisk ansvar.

Torstein Moland

Styreleder i Norges Jeger- og Fiskerforbund

MILJØQUIZ

HVA VET DU OM VANN?

1. Hvilket land kalles de tusen sjøers land?

- ☐ a) Finland
- ☐ b) Nederland
- ☐ c) Vannland

2. Hva er den kjemiske formelen for vann?

- ☐ a) HO_2
- ☐ b) 2HO
- ☐ c) H_2O

3. Hvor mange mennesker mangler tilgang til rent drikkevann?

- ☐ a) Ca halvparten
- ☐ b) Nesten 1/6
- ☐ c) Ca én million

4. Hvorfor leter vi etter vann på andre planeter?

- ☐ a) Fordi vi er redde for å bruke opp vannet
- ☐ b) Fordi vi skal bygge badeland der
- ☐ c) Fordi vann kan være tegn til liv

5. Hvordan tar trærne til seg vann?

- ☐ a) Gjennom bladene
- ☐ b) Gjennom barken
- ☐ c) Gjennom røttene

6. Hvor mye av vannet på jorda er saltvann?

- ☐ a) 3 prosent
- ☐ b) 50 prosent
- ☐ c) 97 prosent

1-a: Finland blir kalt de tusen sjøers land, 2-c: To hydrogenatomer og ett oksygenatom blir H_2O , 3-b: Nesten 1/6, eller over en milliard mennesker, 4-c: All liv vi vet om trenger vann, så det kan også bety liv om vi finner det, 5-c: Gjennom røttene, 6-c: 97 prosent er saltvann vi ikke kan drikke

Fast:

AGENTSIDER

Miljøagent Ravn

Miljøagenten Ravn er veldig glad i naturen og opptatt av miljøet. Han synes det er viktig å si ifra når han ser at andre gjør ting som er forurensende og skadelig for jordkloden vår.

Ravn satt på toget. Sommerferien hadde vært planlagt helt siden i fjor. De hadde kost seg på sykkelferie i Danmark, og det var ingen tvil om at de måtte tilbake dit. Ravn var fornøyd. Mer miljøvennlig ferie kunne man ikke be om.

Lillebroren satt og sorterte klistremerkene sine, men trekket fra det åpne vinduet gjorde at de hele tiden blåste rundt. Ravn reiste seg opp lukket det for han. Selv om lillebror hadde vokst veldig mye i det siste, var han fortsatt altfor liten til å nå opp til vinduet. Etter den gode gjerningen syn-

tes Ravn han hadde fortjent en tur bort i kantinevognen for å kjøpe seg en vaffel.

På veien bort til kiosken holdt han på å trække på halen til en liten hund. Den merket det egentlig ikke, men han følte han måtte klappe den litt likevel. Da han følte han hadde gjort opp for nesten-ulykken, forsøkte han å sette kursen mot kantinevognen. Men da han snudde seg gikk han rett inn i en diger konduktør som holdt en liten gutt i armen. Den lille gutten var omtrent på høyde med lillebroren til Ravn, og konduktøren så ut som en kjempe ved siden av.

– **Det var** ikke meg, sa den lille gutten. – Forsøker du å legge skylda den voksne mannen som satt ovenfor deg? Deres vindu var det eneste som var åpent, så sjokoladepapiret må ha blitt kastet ut der. Man kaster ikke søppel ut av vinduet på mitt tog, sa konduktøren, som var så rød i ansiktet at han

så ut som om han holdt på å eksplodere?

– **Så du** at han kastet papiret ut av vinduet, spurte Ravn.

– Nei, svarte konduktøren, men det var bare denne lille pøbelguten og den voksne mannen som satt ved det åpne vinduet, og jeg er veldig overbevist om at en slik voksen, ansvarlig mann ikke ville kastet sjokoladepapir ut av vinduet.

– **Vel, jeg** vet ikke hvem som gjorde det. Men jeg er veldig sikker på at du har tatt feil person.

Hvordan kunne Ravn være så sikker i sin sak?

Send løsningen til:
eirik@miljoagentene.no
innen 25 juni 2011. Da er du med i trekningen av en økologisk t-skjorte fra Miljøagentene!

LØSNING PÅ FORRIGE AGENTHISTORIE:

Ravn skjente at onkelen løy, siden den smeltede snøen viste at bilen nylig har blitt kjørt.

Norsk natur – vill, vakker og sårbar

192 sider, forlaget Tom og Tom

Vill, vakker og sårbar er en bok utgitt av foreningen Norske Naturfotografer i forbindelse med at foreningen i 2010

markerte det internasjonale naturmangfoldåret ved hjelp

av en vandrestilling. Foreningen som består av flertallet av Norges proffe naturfotografer, presenterer det flotteste av det flotte i norsk natur, samtidig som folk gjøres oppmerksom på at man ikke kan regne med å beholde denne om vi tar den for gitt. Som det sies i forordet: til tross for mye informasjon og skrivelier om å ta på av biologisk mangfold, er flertallet over-

rasket og sjokkert over hvor mange arter som er sårbare, truet eller sterkt truet i landet vårt. Bildene i boka har stor spennvidde, fra rene dokumentariske bilder, storslåtte landskap, flotte artsbilder, til mønster og farger i naturen. Og kvaliteten på bildene er i en særklasse. I tillegg til bilder, er det positivt at bokas tekst også har et budskap, nemlig at mye av denne flotte naturen faktisk kun er på lån til oss og at mange av dets naturtyper og arter er truet på grunn av vår framferd. Dette er et budskap også flere av de som lager naturbøker i større grad burde formidle. Boka omtaler i bilder og ord landets forskjellige og varierte naturtyper for eksempel arktis, fjellet, vannet, skogen, kysten og kulturlandskapet men også de kanskje mindre omtalte «naturtypene» hundremeterskogen og urban natur. Hvert hovedkapittel har også en faktaboks som heter «kjekt å vite» med informasjon om

naturtypen, dets arts mangfold og hvor du kan oppleve dets naturmangfold. Nest siste kapittel heter natur under press, og forfatterne presenterer her uredd baksiden av den menneskelige «utvikling», inngrep og mangel på aksept av utemte natur i form gjennom bilder og tekst om kjøreskader i skog, vindmøller i kystlandskap og drept ulv.

Positivt er også at denne boken i svært liten grad (om i det hele tatt) har resirkulert bilder brukt i andre utgivelser. Dessverre ser man at enkelte utgivelser og enkelte forfattere bruker de samme fotografiene gjentatte ganger på tross av at man skulle tro at norsk natur og norske naturfotografer hadde et vell av nye og flotte bilder og presentere. Slik er kjedelig for de som gjerne samler på slike bøker. Boka Norsk natur, vill, vakker og sårbar er en virkelig flott kosebok som i tillegg inneholder bra tekst med et viktig budskap, og som fortjener sin plass på nattbordet til alle som er glad i norsk natur.

tempererte og boreale delene av verden, samt at Norge har regnskoger både på Vestlandet og i Trøndelag. Dette er skoger som faglig sett i like stor grad definerer som regnskoger som de mer berømte regnskogene i Amazonas eller i Kongo. De tempererte og boreale regnskogene er videre en skogtype som i enda større grad enn de tropiske regnskogene er truet av utryddelse mange steder, og skogtypen har innehar noen av verdens største trær. Boken starter med kapittelet som definerer hva slike skoger er ved hjelp av en nyutviklet regnskogsmodell. For selv om regnskogene for eksempel ligger på vestkysten av Canada i Japan eller i Norge og vestkysten av Irland, har de alle mange viktige fellestrekk. De neste kapitlene beskriver hvor slike finns i verden. Vi får et innblikk i økologien og utbredelsen til slik fra de mer kjente skogene i Chile og Canada (inklusive den kjente tempererte redwood regnskogen) til de mer ukjente områdene i Sør-Afrika i, vest-Kaukasus og New Zealand. De siste kapitlene omtaler trusler og vern samt presenterer en global strategi for vern av regnskog. En rekke internasjonale dyktige fagfolk har bidratt, inklusive Håkon Holien ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Selv om dette er en faglig tung bok, er den samtidig lettlest og holder seg på et nivå faglig sett, som også ikke-fagfolk vil finne interessant. Selv om boka i all hovedsak består av tekst, er det også flere illustrasjoner og alle regioner er representert med bilder. Denne boka anbefales til alle som er naturinteressert og som ønsker å utvide sin naturkunnskap og som i tillegg får en solid innføring i at regnskog er mer enn jungel og at deler av Midt-Norges kystgranskog er i denne eksklusive gruppen. Boka er skrevet på resirkulert papir, noe som flere bokutgivere i Norge bør ta til etterfølge.

NOFO
Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nofo.no

En anerkjent og effektiv oljevernorganisasjon og pådriver innen kompetanse og teknologiutvikling

Temperate and boreal rainforests of the world

Ecology and conservation, edited by Dominick A. DellaSala

Boken *Temperate and boreal rainforests of the world* er

den første boken i historien som samlet beskriver verdens tempererte og boreale (nord-

lige) regnskoger. I motsetning til de verdenskjente tropiske regnskogene, er det for mange ukjent at det også finns regnskoger også i de

-Spar penger

-Støtt Norges Naturvernforbund

Hva er en Naturvernkonto?

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank kan du spare penger og samtidig støtte Norges Naturvernforbund.

Cultura Bank gir et årlig bidrag til Norges Naturvernforbund som tilsvarer 1,5 % av gjennomsnittlig inntekt på Naturvernkontoen. Gjennom din sparing er du med på å beskytte natur og miljø.

Kontobetingelser

Du får også selv glede av sparingen. Renten du får fremgår av bankens prisliste. På kontoen har du 12 gebyrfrie uttak pr. år.

Hva kan kontoen brukes til?

Naturvernkontoen er ideell til plassering av reservekapital, som f.eks. sparing til barn eller barnebarn, nyanskaffelser eller ferie.

SPAR TUSENER MED PRISGARANTI

Prisgaranti til alle medlemmer i Norges Naturvernforbund

-
- ♥ Vi garanterer at du sparer penger.
 - ♥ Prisgaranti på bil- og villaforsikring.
 - ♥ Miljøvennlig skadeoppgjør.
 - ♥ Ikke bruk av bil til/fra jobb gir miljørabatt.
 - ♥ Miljøbil gir miljørabatt.
 - ♥ Du sparer penger og støtter samtidig Norges Naturvernforbund.

Ring oss for et tilbud på telefon **67 20 60 50**,
eller send SMS med kodeord **TILBUD** til **2440**
og vi kontakter deg.